

МІНІСТЕРСТВО ОБОРОНИ УКРАЇНИ

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ОБОРОНИ УКРАЇНИ
ІМЕНІ ІВАНА ЧЕРНЯХОВСЬКОГО**

КАФЕДРА РОЗВІДКИ

**АЛЬБОМ СХЕМ:
ЗАСТОСУВАННЯ ЧАСТИН ЗБРОЙНИХ СИЛ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ
В ОСНОВНИХ ВИДАХ БОЮ**

КИЇВ – 2018

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ОБОРОНИ УКРАЇНИ
імені Івана Черняхівського

кафедра розвідки

АЛЬБОМ СХЕМ:
ЗАСТОСУВАННЯ ЧАСТИН ЗБРОЙНИХ СИЛ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ
В ОСНОВНИХ ВИДАХ БОЮ

Видання - 2018

Навчальний посібник Альбом схем: застосування частин збройних сил Російської Федерації в основних видах бою за змістом викладеного матеріалу відповідає поглядам військових фахівців збройних сил Російської Федерації на застосування частин (підрозділів) в бою. Розроблений для поглибленого вивчення слухачами університету питань застосування частин і підрозділів збройних сил Російської Федерації в різних видах бою, а також для надання допомоги науково-педагогічним працівникам і слухачам університету в підготовці і проведенні занять з оперативно-тактичних дисциплін. У навчальному посібнику представлені схеми з тактики дій частин (підрозділів) в основних видах бою з їх описом.

Посібник розроблений колективом кафедри розвідки університету: О. В. Небогою, Д. П. Музичнко, А. С. Савельєвим, І. В. Дідейчуком, В. В. Добжанським, М. В. Ордою, М. В. Адаменко, О. П. Мірошниковим, О. Ф. Анікеєнко, І. А. Корчагіним, М. І. Бзовієм, О. В. Івановим, В. Г. Нестеруком, Л. Ф. Заболотним.

ЗМІСТ

Перелік умовних скорочень	4
Для нататків	5
Висування бригади в район збройного конфлікту (варіант)	6 - 7
Склад і розміщення на місцевості передового пункту управління бригади (варіант)	8
Забезпечення безпеки при супроводженні колон (варіант)	9
Розташування бригади в районі (варіант)	10 - 11
Розташування командного пункту бригади на місцевості (варіант)	12 - 13
Бойовий порядок бригади в обороні (варіант)	14 - 15
Ведення бригадою позиційної оборони (варіант)	16 - 18
Ведення бригадою маневреної оборони (варіант)	19 - 22
Проведення контратаки в позиційній обороні (варіант)	23 - 24
Вогневе ураження противника в обороні (варіант)	25 - 26
Структура і форми вогневого ураження противника	27 - 28
Вогневе ураження противника в наступі (варіант)	29 - 30
Бойові завдання бригади в наступі (варіант)	31 - 32
Рубежі і райони, що призначаються в наступі з висуванням із глибини (варіант)	33 - 34
Наступ бригади в зоні відповідальності (варіант)	35 - 36
Наступ бригади в призначеній смузі (варіант)	37 - 38
Наступ бригади у відриві від головних сил (варіант)	39 - 40
Зустрічний бій бригади (варіант)	41
Розширення контрольованої території (варіант)	42
Оволодіння бригадою населеним пунктом (варіант)	43 - 44
Проведення пошуку у блокованому районі (варіант)	45 - 46
Форсування водної перешкоди (варіант)	47 - 48
Вихідне положення бригади для наступу (варіант)	49 - 50
Тактичні і оперативно-тактичні нормативи	51 - 60
Список літератури	62

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

АвБ	- авіаційна база	ВУП	- вогневе ураження противника
БМП	- бойова машина піхоти	ПДрез	- протидесантний резерв
ВТБ	- високоточні боеприпаси	ППО	- протиповітряна оборона
ГБУ	- група бойового управління	ППУ	- передовий пункт управління
ГПЗ	- головна похідна застава	ПТрез	- протитанковий резерв
гсадн	- гаубично-самохідний артилерійський дивізіон	ПТС	- плаваючий транспортер
ІРД	- інженерний розвідувальний дозор	ПУ	- пункт управління
КП	- командний пункт	птадн	- протитанковий артилерійський дивізіон
КПП	- контрольно-перепускний пункт	рРЕБ	- рота радіоелектронної боротьби
КШМ	- командно-штабна машина	реадн	- реактивний дивізіон
МТЗ	- матеріально-технічне забезпечення	РХБ	- радіаційна, хімічна і біологічна
мбр	- механізована бригада	ЗВУ	- зосереджений вогневий удар
МВУ	- масований вогневий удар	СтЗ	- сторожова застава
мсбр	- мотострілецька бригада	СтП	- сторожовий пост
мсб	- мотострілецький батальйон	тб	- танковий батальйон
мсв	- мотострілецьке відділення	ТПЗ	- тилова похідна застава
НЗФ	- незаконне збройне формування	ЦБУ	- центр бойового управління
ЗвРез	- загальновійськовий резерв		

Для нататків

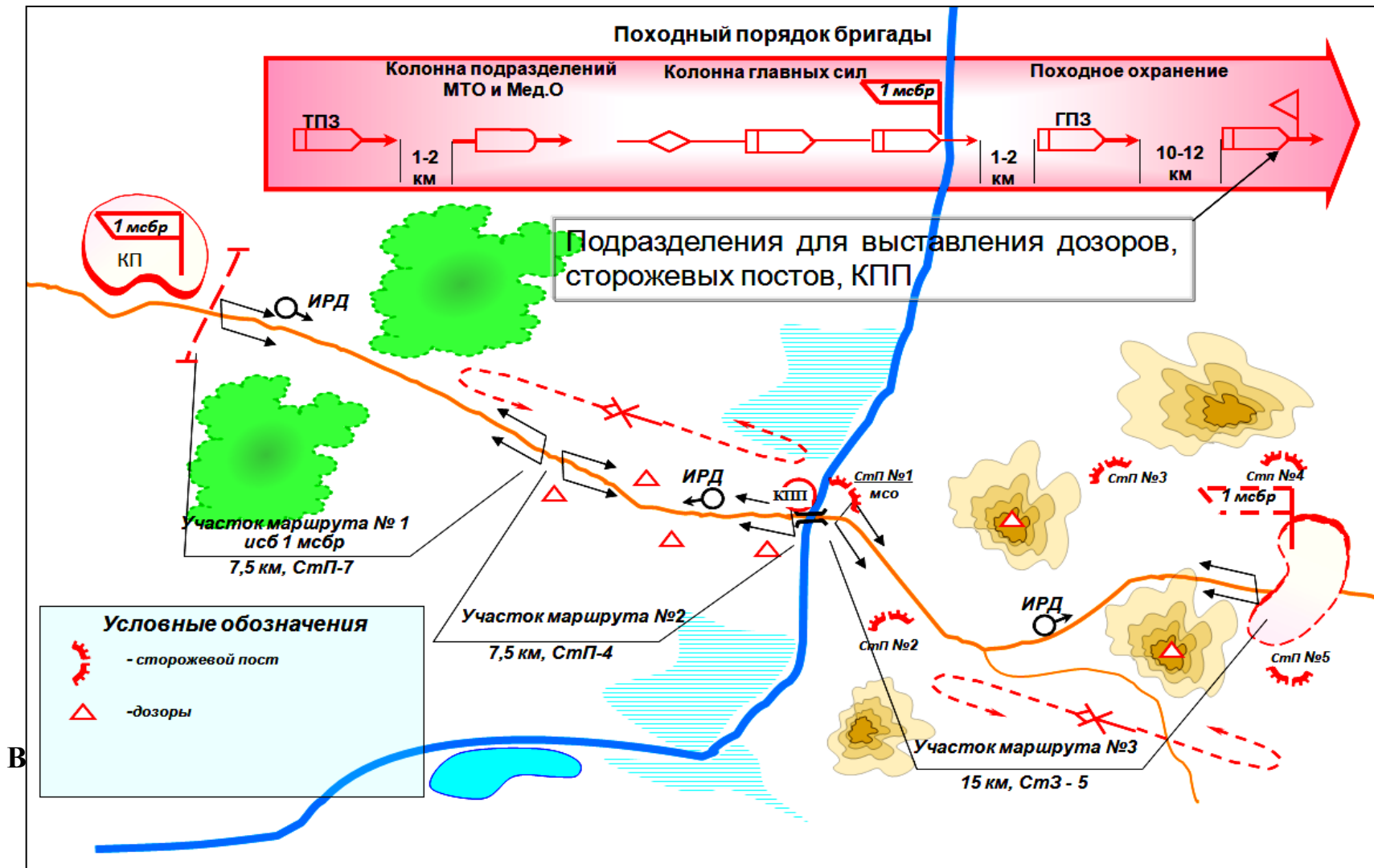

Рис.1. Висування бригади в район збройного конфлікту (варіант)

Висування бригади в район збройного конфлікту здійснюється, як правило, у світлий час доби. Засоби посилення слідує в колонах своїх підрозділів в готовності до негайних дій, органи розвідки і охорони висилаються на менше видалення. Пункти управління підрозділів не повинні виділятися у складі колони, командний пункт бригади зазвичай здійснює марш за передовими підрозділами. Маршрути руху колон для запобігання блокуванню по можливості призначаються в обхід населених пунктів (рис.1).

Висуванню бригади в район озброєного конфлікту передують заходи по його забезпеченню, що включає питання: управління, протиповітряної оборони, авіаційного прикриття, розвідки, охорони, маскуванню, РХБ захисту, інженерного, матеріально-технічного, медичного забезпечення, комендантської служби та інших.

Початок висування доцільно визначати з таким розрахунком, щоб розвідувальні підрозділи закінчили висування і зайняли вихідне положення не пізніше за годину до світанку. Це дозволить максимального ступеню досягнення раптовості.

Артилерія безпосереднього підпорядкування з початком висування знаходиться у стані до готовності відкриття вогню. В кожен підрозділ що діє самостійно може виділятися артилерійський коректувальник.

Для забезпечення безпеки на маршрутах руху можуть розгортатися контрольно-пропускні пункти і сторожові застави, які обладнуються для ведення кругової оборони і виставляються, як правило, в місцях, що виключають їх обхід (об'їзд), на відстані, що забезпечує підтримку вогнем артилерії і діями резервів. Для запобігання руху місцевого населення і транспорту, пройшовши контрольно-перепускні пункти, на віддалені дороги, важкодоступні ділянки місцевості можуть призначатися патрулі, дозори, сторожові пости і виставлятися заслони. Повітряна розвідка і повітряне прикриття в ході висування бригади здійснюється черговим силами армійської авіації з положення чергування на землі і в повітрі.

Район, що блокується, ділиться на ділянки (сектори) підрозділів. Рубіж блокування призначається по ділянках місцевості, що забезпечують зручні шляхи підходу, скритність його заняття і розміщення підрозділів, хороший огляд і обстріл місцевості на підступах до нього. Підрозділам призначаються ділянки блокування протяжністю: батальйону - **до 5 км**, роті - **до 2 км**. Взводу (відділенню) вказується позиція: взводу - **до 750 м**. по фронту, відділенню - **до 250 м**.

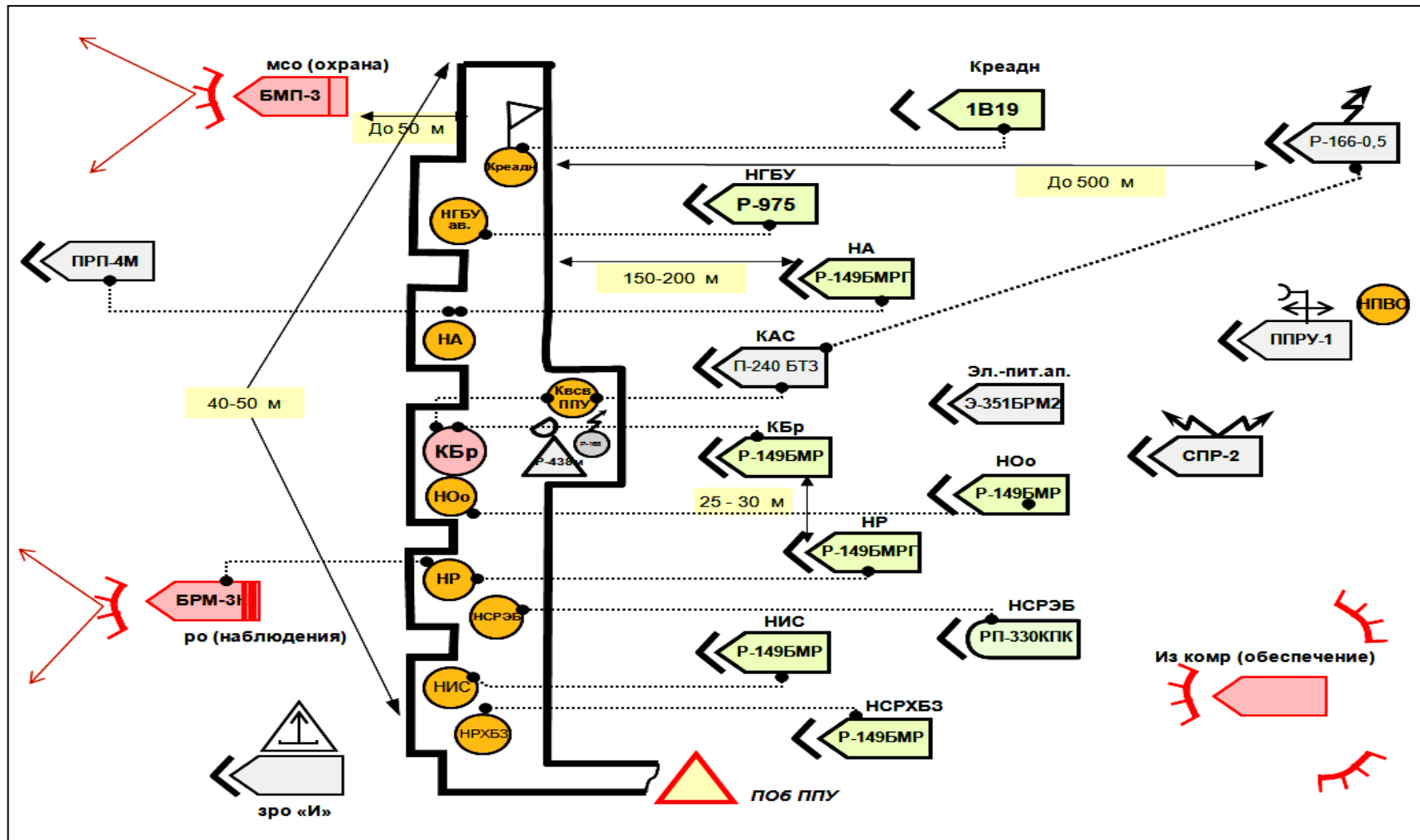

Рис.2. Склад і розміщення на місцевості передового пункту управління бригади (варіант)

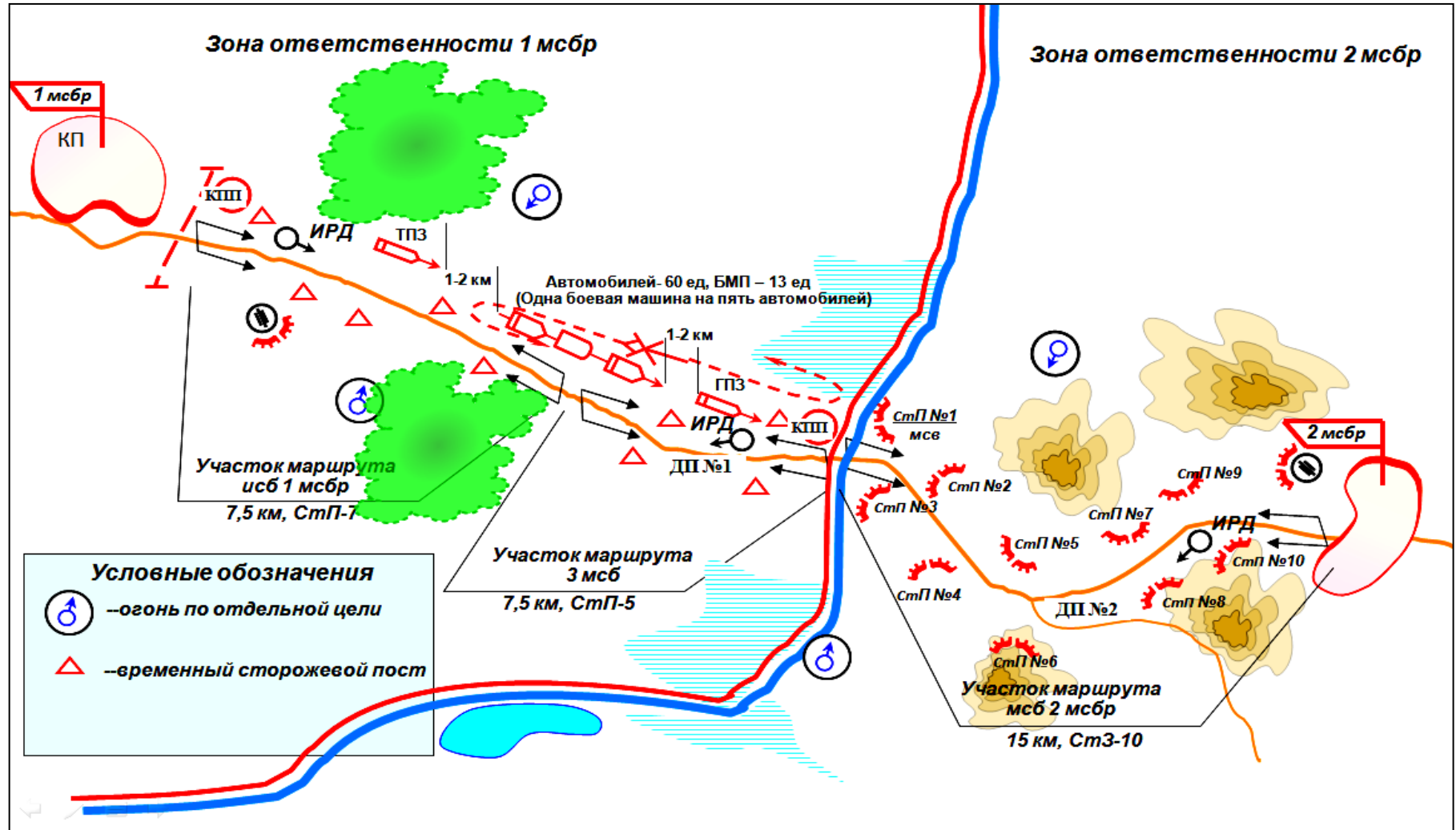

Рис.3. Забезпечення безпеки при супроводжені колон (варіант)

Розташування в районі - розміщення підрозділів бригади в призначеному районі: початковому, зосередження, відпочинку і інших районах (рис.4).

Райони розташування повинні забезпечувати: зниження впливу факторів ураження ядерною зброєю і захист від високоточної зброї; розосередження і проведення маневру у необхідному напрямку; зручність розміщення і відпочинку особового складу; наявність джерел води, доріг, під'їзних шляхів.

Слід виключати розміщення поблизу важливих об'єктів, великих населених пунктів, по яких противник може нанести вогневі удари.

Для розташування бригаді призначається основний і запасний райони.

Запасні райони для підрозділів усередині основного району бригади не призначаються.

Розміри районів можуть бути: для бригади - **до 250 кв. км**, для батальйону (дивізіону) - **до 10 кв. км**.

Райони розташування мотострілецьких і танкових підрозділів з метою забезпечення здійснення маневру і надання допомоги підрозділам сторожової охорони призначаються по зовнішньому периметру району розташування бригади.

Підрозділи артилерії, як правило, розміщуються за загальновійськовими підрозділами ближче до центру. Призначені чергові артилерійські підрозділи можуть займати вогневі позиції, як у своїх районах, так і на тимчасових вогневих позиціях.

Підрозділи ППО розгортаються у бойовий порядок для прикриття, передусім, командного пункту бригади, загальновійськових підрозділів і артилерії.

Підрозділи бойового, матеріально-технічного і медичного забезпечення розміщуються в центрі району розташування бригади. При цьому підрозділи матеріально-технічного і медичного забезпечення розміщуються, як правило, поблизу шляхів підвезення і евакуації.

Командний пункт бригади і командно-спостережливі пункти підрозділів розміщуються в місцях, що забезпечують їх захист і управління підрозділами як під час знаходження в цих районах, так і при висуванні з них.

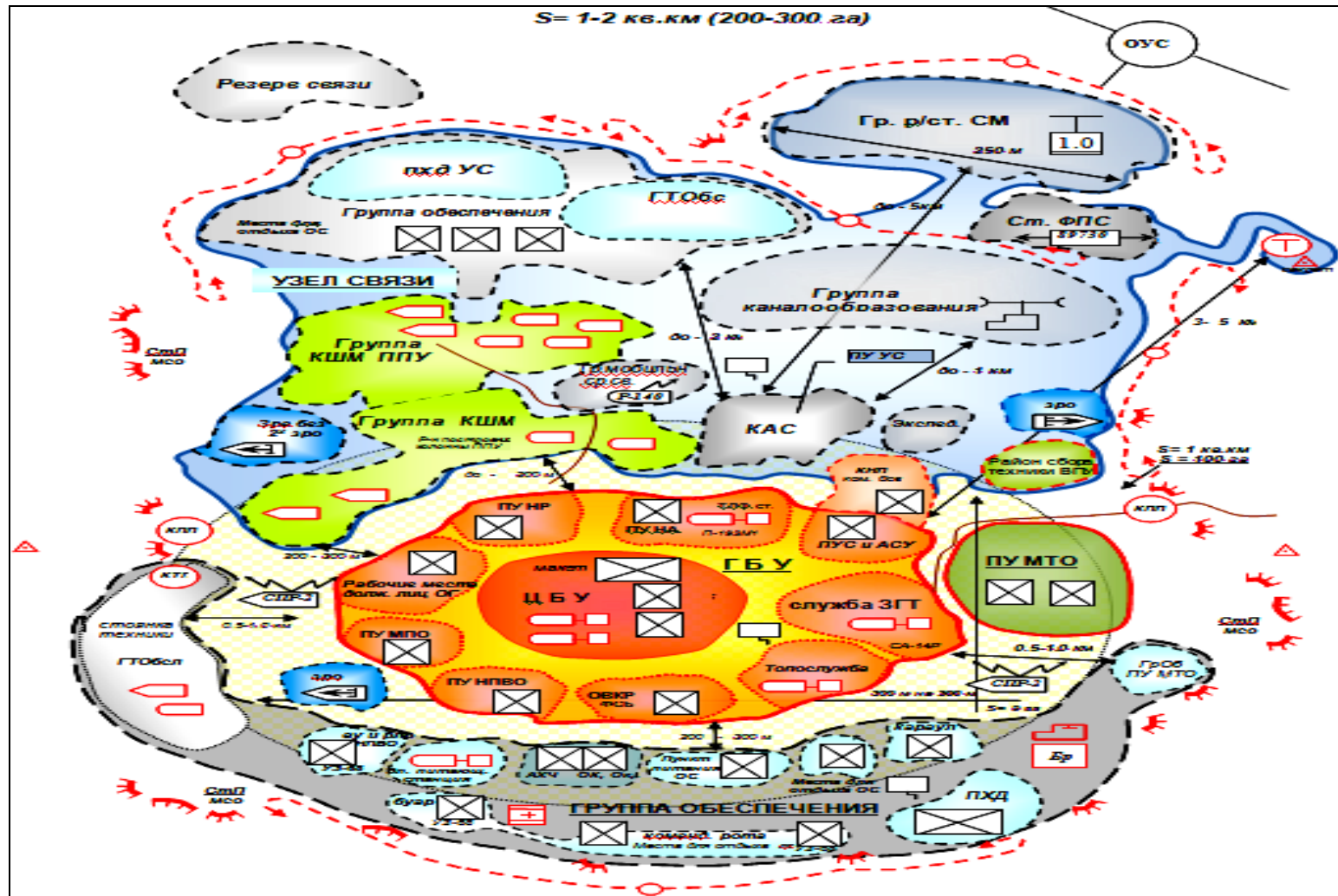

Рис.5. Розташування командного пункту бригади на місцевості (варіант)

Для управління підрозділами у бойовій обстановці в бригаді створюється командний і запасний командні пункти, у батальйоні - командно-спостережний пункт (КСП).

Командний пункт (КП) є основним пунктом управління, з якого командир бригади управляє підрозділами при підготовці і в ході виконання завдання. Він розгортається за бойовими порядками підрозділів першого ешелону на видаленні, що забезпечує управління підпорядкованими підрозділами, в обороні, як правило, в стороні від імовірного напрямку головного удару противника, в наступі - на напрямку свого головного удару. Командний пункт, як правило, включає: групу бойового управління, вузол зв'язку і групу забезпечення. У складі групи бойового управління розгортаються центр бойового управління, пункти управління начальників родів військ і служб, пункт управління матеріально-технічним забезпеченням (МТЗ) і робочі місця для інших посадових осіб (рис.5).

На командному пункті розміщуються і працюють командир, штаб, заступники і помічники командира, начальники родів військ, служб і відділень, група бойового управління авіацією, відділ військової контррозвідки та інші посадові особи.

Залежно від обстановки, що склалася, за рішенням командира бригади можуть виділятися передовий і допоміжний пункти управління, що є елементами командного пункту.

Склад командного пункту і запасного командного пунктів, їх елементів визначається рішенням командира бригади.

У разі виходу з ладу командного пункту бригади управління передається на запасний командний пункт. При виході з ладу КП і ЗКП управління передається на командно-спостережний пункт одного з мотострілецьких (танкових) батальйонів.

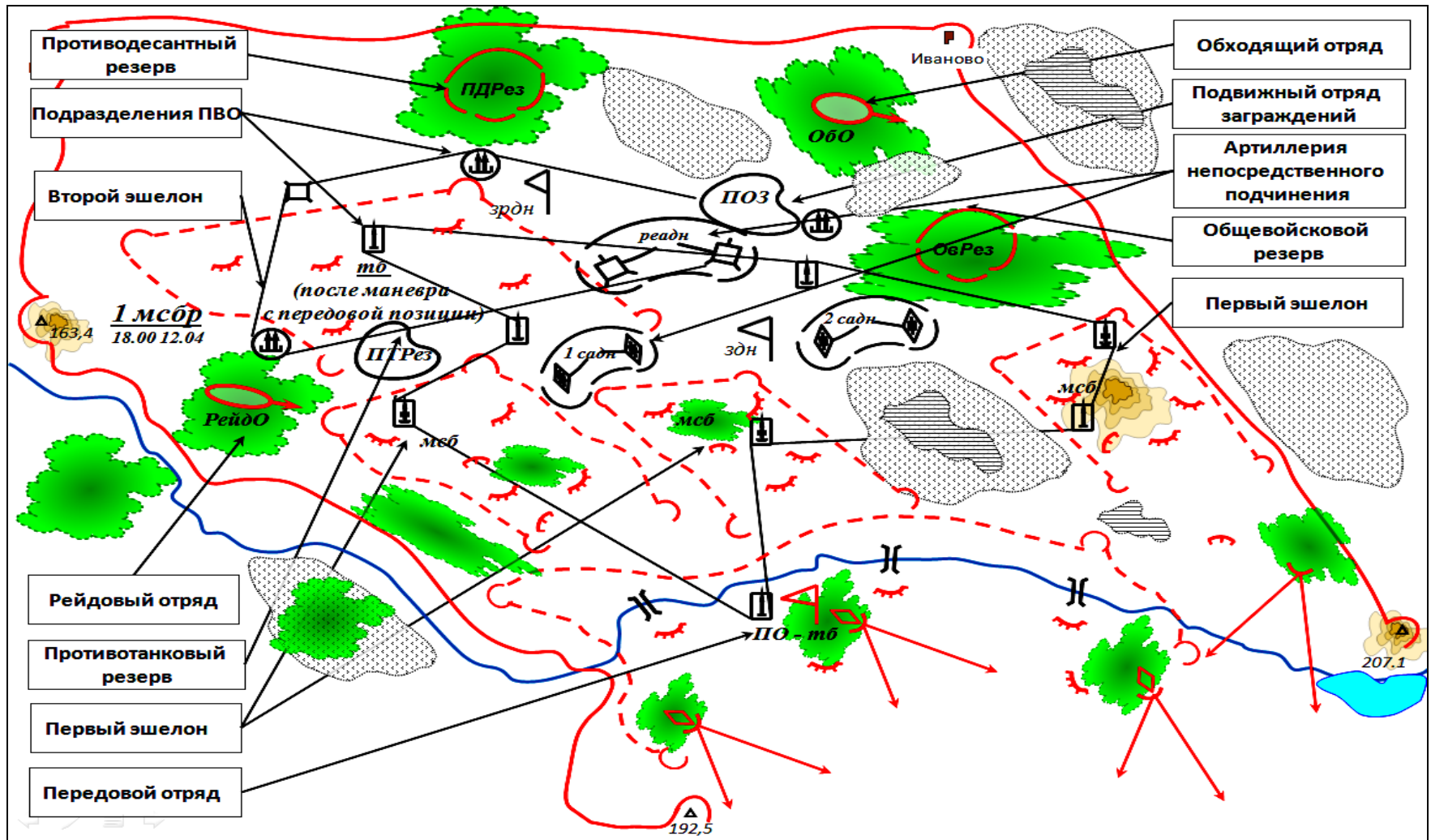

Рис.6. Бойовий порядок бригади в обороні (варіант)

Оборона - вид тактичних дій бригади. Оборона ведеться з метою: зриву або відбиття наступу противника, нанесення йому поразки, прикриття (утримання) важливих районів (об'єктів) в зоні відповідальності (смузі оборони) і створення умов для подальших дій.

Мета оборони досягаються виконанням ряду **тактичних завдань**, основними з яких є: участь в дезорганізації управління військами і зброєю противника; відбиття ударів засобів повітряного нападу противника; заборона висунення, розгортання і переходу противника в атаку; відбиття атаки противника; заборона подолання (захоплення) займаних позицій і районів (об'єктів); завдання поразки резервам противника; розгром противника, що вклинився, і відновлення оборони на найважливіших напрямках; знищення повітряних десантів, що висадилися, аеромобільних і диверсійно-розвідувальних груп, незаконних збройних формувань; розгром обхідних, рейдових, передових загонів противника; утримання вигідних рубежів (районів) для подальших дій.

Бригада може переходити до оборони у складі об'єднання в смузі забезпечення, на першому, другому або армійському оборонному рубежі, а також самостійно - на окремому напрямку. Вона може займати оборону в першому або другому ешелоні об'єднання, знаходитися в резерві (рис.6).

Для ведення оборони бригаді призначається **зона відповідальності**, а в деяких випадках - **смуга оборони** (для ведення позиційної оборони і оборони морського узбережжя). Вони визначаються старшим начальником. При цьому, розміри по фронту і в глибину можуть складати: зони відповідальності - **до 50 км**, смуги оборони - **до 20 км**.

Бригада може готувати оборону **завчасно** або переходити до неї **в ході військових дій**. Перехід до оборони може здійснюватися **вимушено** або **навмисно, поза зіткненням з противником** або **в умовах безпосереднього зіткнення з ним**. Залежно від поставленого завдання бригада може вести **маневрену** або **позиційну** оборону, а також їх поєднання.

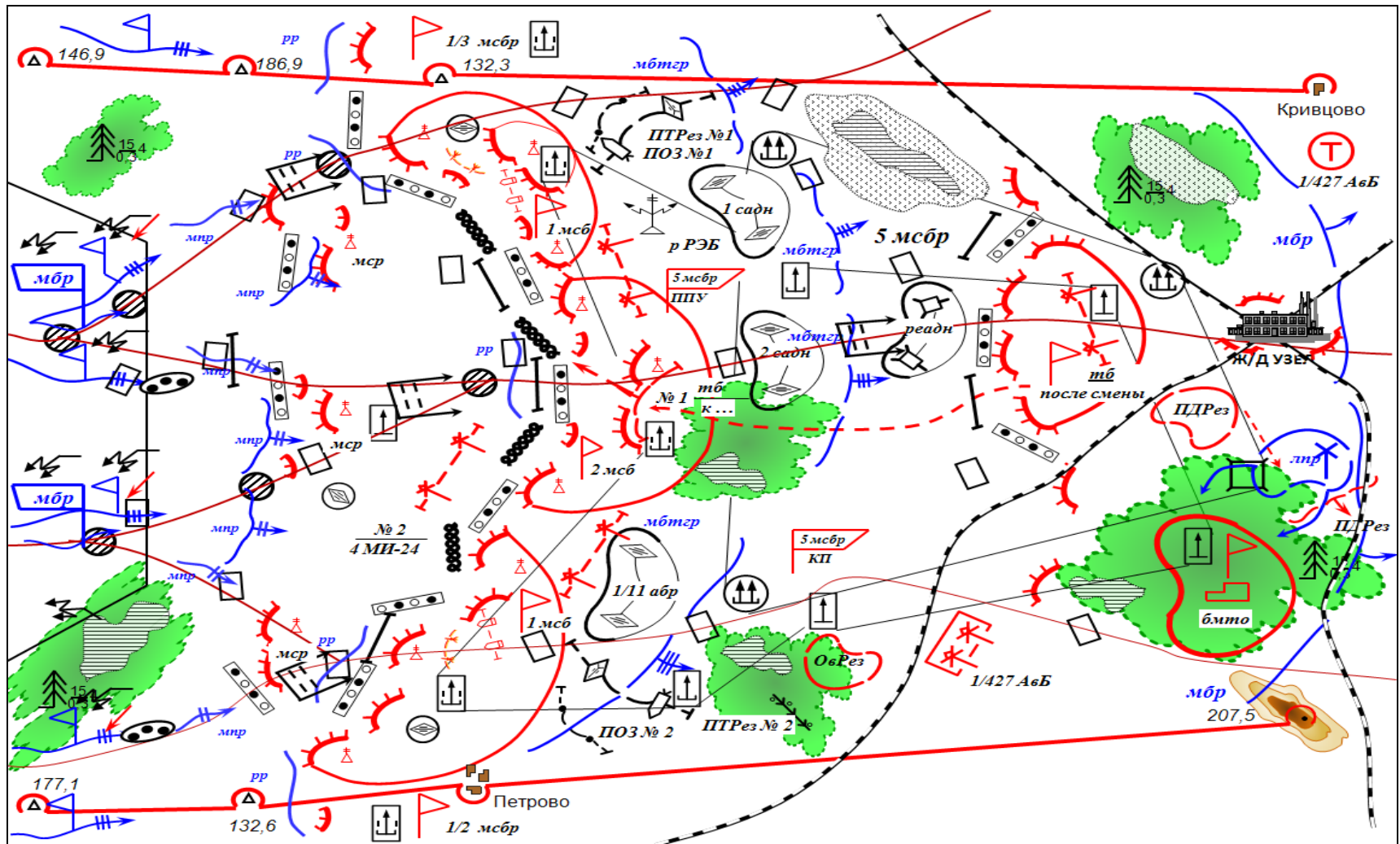

Рис.7. Ведення бригадою позиційної оборони (варіант)

Позиційна оборона застосовується на тих напрямках, де втрата території, що обороняється, неприпустима, і ведеться з метою відбиття наступу противника, нанесення йому максимальної поразки, утримання важливих районів (об'єктів) в зоні відповідальності (смузі оборони).

Позиційна оборона полягає: в утриманні займаної смуги оборони з опорою на глибоко ешелоновану і розвинену в інженерному відношенні систему оборонних позицій і районів, підготовлену систему вогневого ураження; забороні подолання (захоплення) противником займаних позицій, рубежів і районів (об'єктів) і завданні максимальної поразки його військам, що наступають (рис.7).

Побудова оборони з'єднання (частини) включає бойовий порядок і системи: вогневого ураження противника; протиповітряної оборони; оборонних позицій і районів; інженерних загороджень; боротьби з десантно-диверсійними силами противника; управління, а на приморському напрямку – систему протидесантної оборони морського узбережжя.

Система оборонних позицій і районів включає: в бригаді (полку) – передову позицію (позиції бойового схоронення), оборонні позиції та окремі опорні пункти; в дивізії – смугу забезпечення (передову позицію), оборонні та відсічні позиції, а також окремі райони, вузли і об'єкти оборони (рис.8).

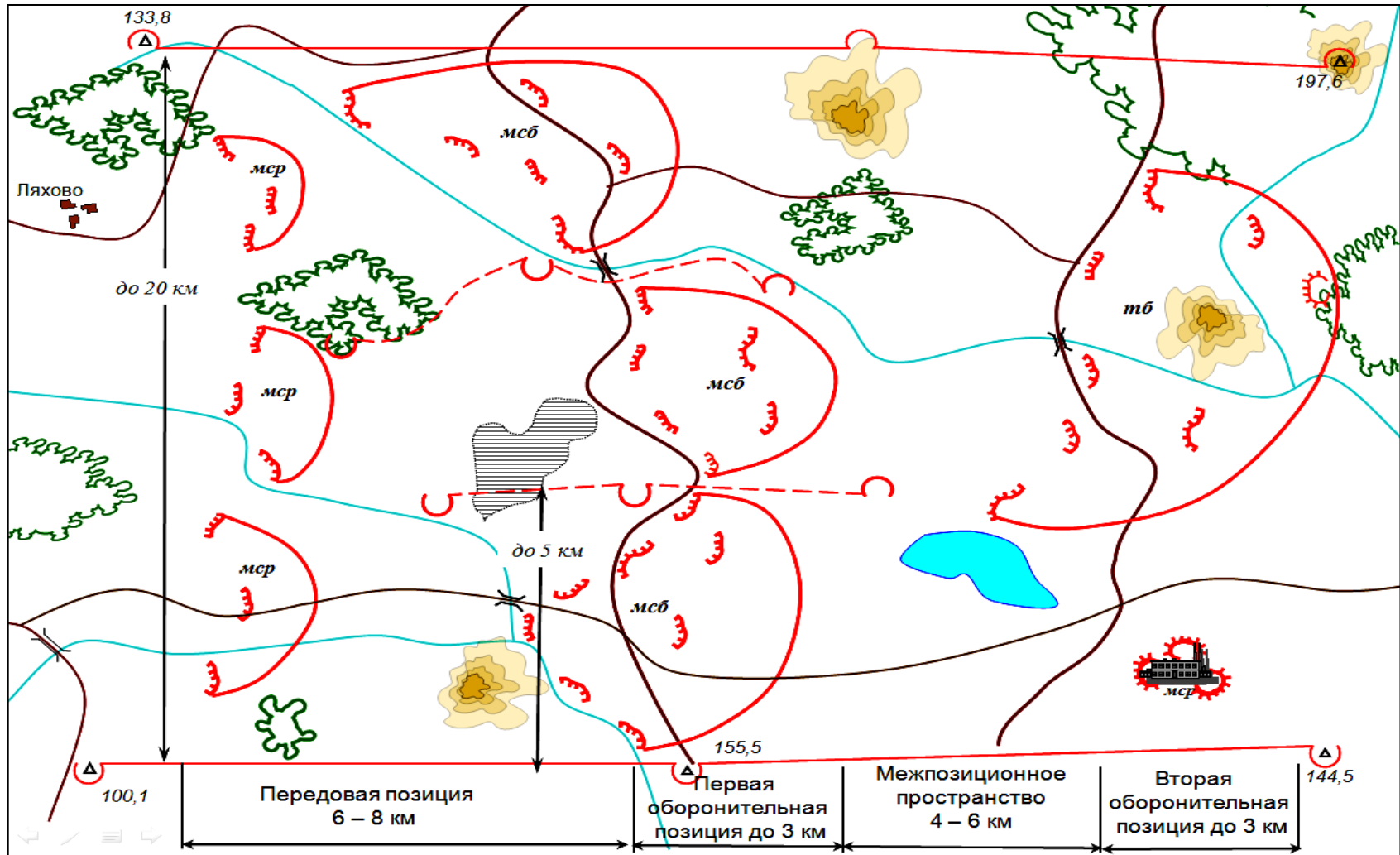

Рис.8. Ведення бригадою позиційної оборони (варіант)

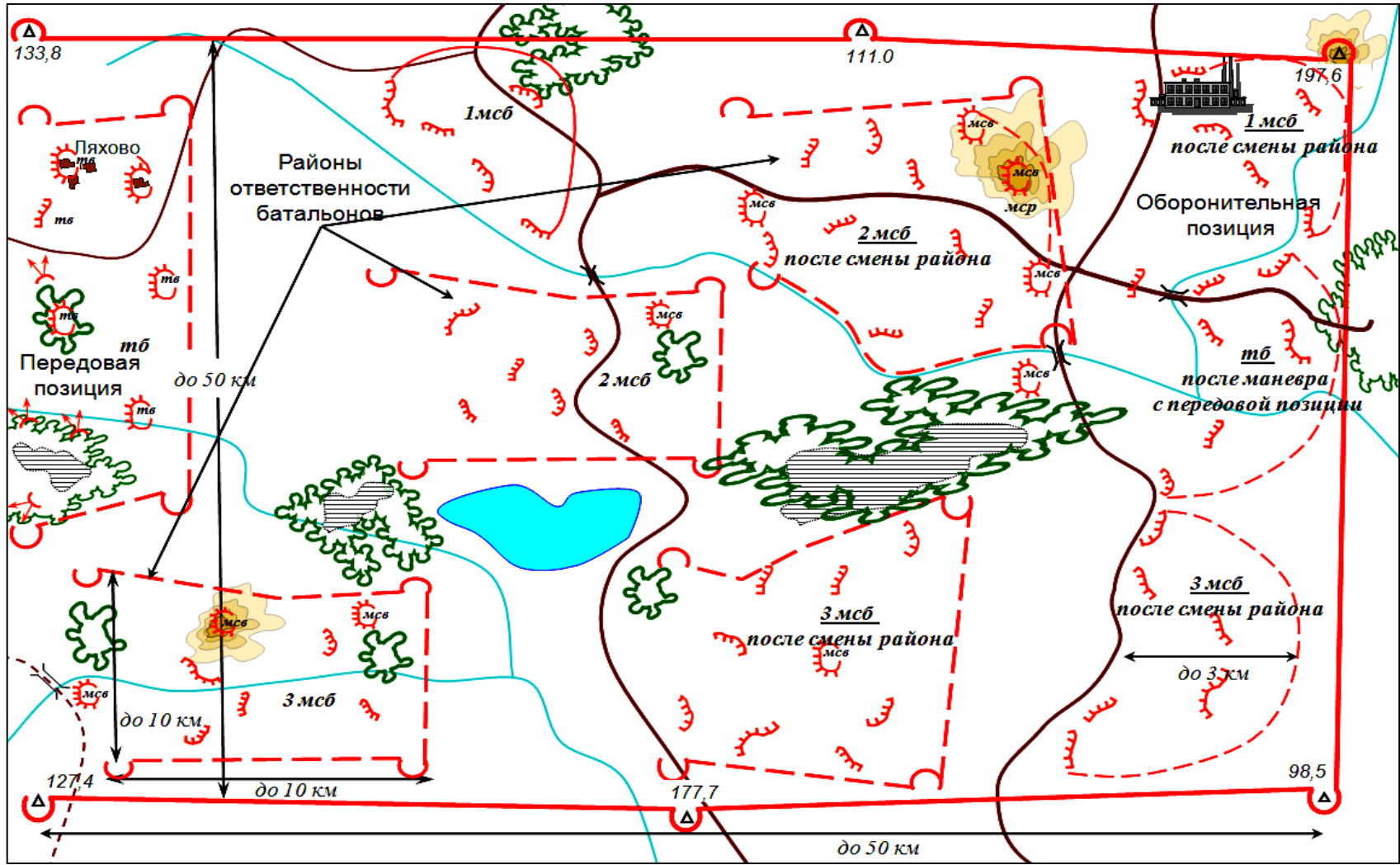

Рис.9. Ведення бригадою маневреної оборони (варіант)

Маневрена оборона є основним видом оборони і застосовується з метою зриву наступу противника, нанесення противнику втрат, прикриття важливих районів (об'єктів), збереження своїх сил веденням підрозділами маневрених і позиційних дій. Вона може вестися в смузі забезпечення, в першому ешелоні об'єднання, при веденні стримуючих дій між оборонними рубежами (рис.9).

Маневрені дії є основними при веденні маневреної оборони і передбачають заманювання противника до районів, де створюються умови для його знищення. Підрозділи бригади при веденні маневрених дій повинні поєднувати оборону, активні наступальні і рейдові дії, нанесення коротких контратак, широке застосування засідок і інженерних загороджень з метою спрямування противника в райони, де він більш всього уразливим.

При веденні маневреної оборони можуть застосовуватися два основних способи дій.

Перший спосіб – коли у першому ешелоні розгортаються обмежені сили, які послідовною обороною на ешелонованих в глибину рубежах примушують противника наступати у не вигідному для нього напрямку, а у другому ешелоні – основна частина з'єднання (частини), яка призначена для нанесення підготовлених контратак у певних районах (рис.10).

Він застосовується при наявності достатнього часу на підготовку оборони, сприятливому співвідношенні сил сторін в обмеженій по глибині зоні (ділянки) відповідальності і передбачає тимчасове залишення території. Сили і засоби зосереджуються на загрозливих напрямках, використовуються особливості місцевості для зниження темпів наступу противника, ускладнення його маневру і недопущення прориву у небезпечному напрямку.

Ефективність ведення такої оборони досягається поєднанням стримуючих і ударно-маневрених дій першого ешелону з нанесенням контратак у фланг і тил силами другого ешелону (резерву). При цьому головні сили противника вимушені наступати у підготовлені для їх знищення райони в глибині оборони.

Другий спосіб – коли у першому ешелоні розгортаються головні сили для послідовного утримання декілька ешелонованих в глибину рубежів. Ураження противнику що наступає наноситься з розрахунком розгрому або зупинення противника на кінцевому рубежі (рис.11).

Ефективність ведення оборони досягається активним використанням протитанкових засобів (резервів) і рухомих загонів загороджень, вогневих засідок, районів руйнувань, зон загороджень (затоплень), лісових завалів, направлених пожеж.

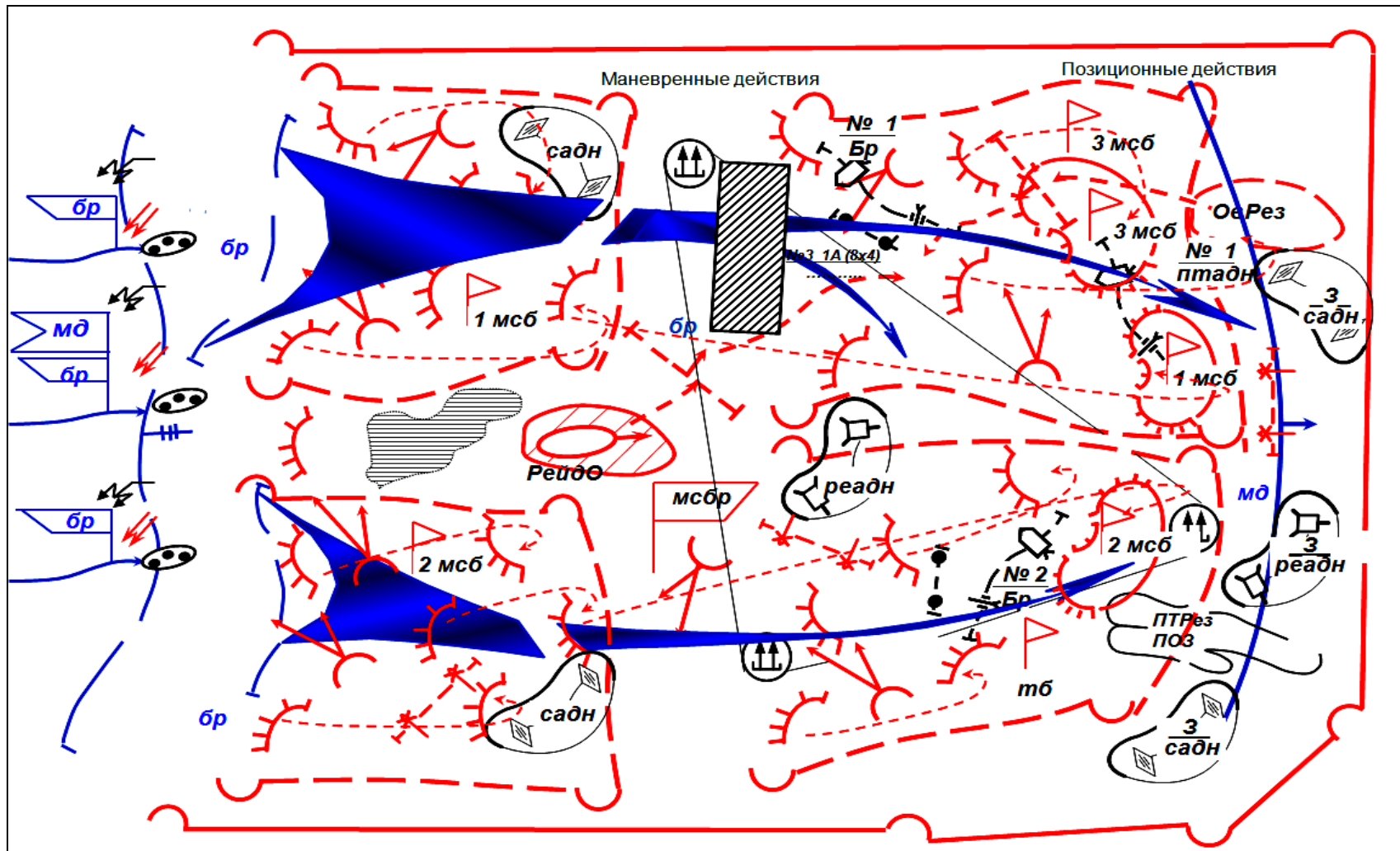

Рис. 11. Ведення маневреної оборони другим способом (варіант)

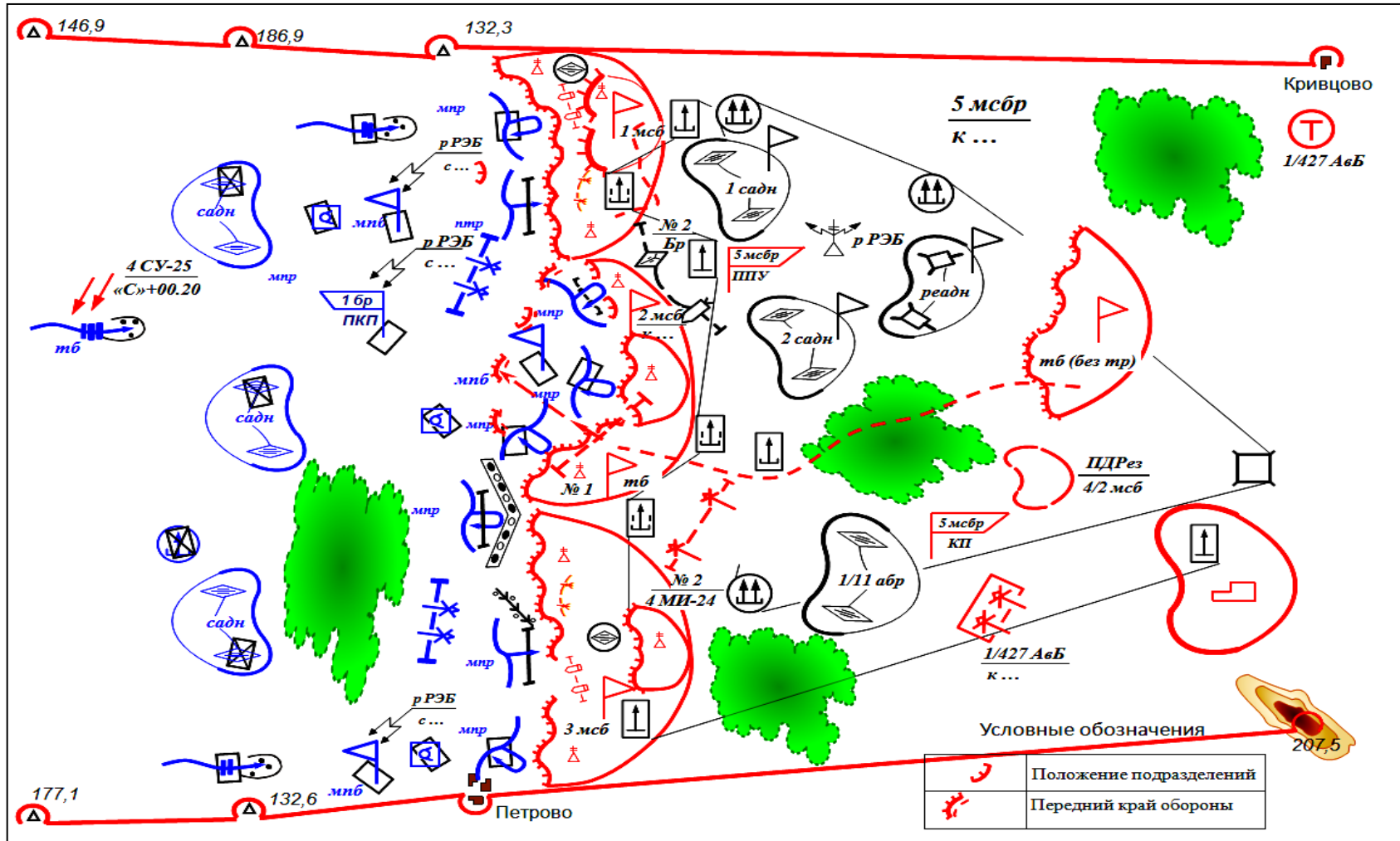

Рис. 12. Проведення контратаки в позиційній обороні (варіант)

Контратака другим ешелоном бригади зазвичай у разі вклинення противника на глибину опорних пунктів рот першого ешелону, за умови, що його частини (підрозділи), що настають, зупинені, їм завдано вогневої поразки, а найближчі резерви, що висуваються з глибини, затримані. При цьому на напрямку контратаки на період її проведення досягнута вогнева перевага над противником і погоджені дії з авіацією, яка підтримує (рис.12).

Контратака організовується особисто командиром бригади і проводиться, як правило, у фланг противник, що вклинився, з метою відновлення оборони по передньому краю. Про прийняте рішення на проведення контратаки командир бригади доповідає старшому начальникові.

Вогневе ураження противнику при проведенні контратаки наноситься під час супроводжувальних вогневих дій у поєднанні з радіоелектронним подавленням, при необхідності, перед початком контратаки завдається окремого вогневого удару.

Висування другого ешелону здійснюється в передбойовому порядку, скрито, з максимальним використанням захисних і маскувальних властивостей місцевості. Після проведення контратаки приймаються заходи до закріплення досягнутого рубежу, швидкого відновлення систем вогневого ураження та інженерних загороджень, відновлюється взаємодія, підрозділи готуються до відбиття подальших атак противника.

Якщо в ході ведення оборони не вдалося створити необхідні умови, контратака не проводиться. Другий ешелон бригади утримує займаний район на другій оборонній позиції.

Вогневе ураження противника полягає в погоджених вогневих діях звичайною та високоточною зброєю на об'єкти і угруповання військ противника з метою зниження його бойового потенціалу до рівня, що забезпечує виконання поставленого завдання (рис.13).

Воно включає: ракетні і авіаційні удари (масовані, групові, поодинокі), вогневі нальоти артилерії, вогонь вогнеметів, протитанкових засобів, танків, БМП (БТР), гранатометів і стрілецької зброї, застосування мінно-вибухових загороджень, у тому числі встановлюваних дистанційно реактивною артилерією і авіацією, у поєднанні з діями сил і засобів розвідки, РЕБ та інших видів забезпечення.

В ході тактичних дій бригади здійснюється **загальне і безпосереднє** вогневе ураження.

Загальне вогневе ураження противника полягає у вогневому впливі сил і засобів вогневого ураження підлеглих командирів бригади та сил і засобів вогневого ураження об'єднання в межах виділеного ресурсу на об'єкти противника в зоні відповідальності (смузі) бригади в інтересах виконання поставленого завдання в цілому.

Сили і засоби вогневого ураження бригади можуть залучатися до виконання вогневих завдань в масованому і зосередженому вогневих ударах за планом старшого начальника.

Безпосереднє вогневе ураження противника полягає у вогневому впливі сил і засобів вогневого ураження бригади і в межах виділеного ресурсу сил і засобів вогневого ураження об'єднання на об'єкти противника в районах відповідальності батальйонів (призначених районах) в інтересах виконання тактичних завдань.

Рис.14. Структура і форми вогневого ураження противника

Формами вогневого ураження противника є: загального - окремий вогневий удар і розвідувально-вогневі дії; безпосереднього - загороджувальні, супровідні і блокуючі вогневі дії (рис.14).

Окремий вогневий удар (ОВУ) уявляє собою сукупність авіаційних ударів, вогневих нальотів артилерії бригади, що проводяться у встановлені терміни і в певній послідовності у поєднанні із застосуванням засобів радіоелектронного подавлення та дистанційного мінування місцевості (рис.15).

ОВУ, як правило, включає: один-два поодиноких (групових) авіаційних удари, один-два вогневих нальоти артилерії.

Розвідувально-вогневі дії проводяться призначеною частиною сил і засобів розвідки і вогневого ураження у поєднанні із застосуванням засобів радіоелектронного подавлення **по знову виявлених** об'єктах противника, що представляють найбільшу загрозу для дій підрозділів бригади.

Розвідувально-вогневі дії включають: дії сил і засобів розвідки, групові і поодинокі авіаційні удари (в межах виділеного ресурсу) і вогневі нальоти артилерії (види вогню: зосереджений вогонь, вогонь по окремих цілях).

Загороджувальні вогневі дії проводяться в інтересах виконання тактичних завдань оборонного характеру. Вони починаються, як правило, з рубежу досяжності засобів вогневого ураження і закінчуються з виконанням цих завдань.

Загороджувальні вогневі дії включають: групові і поодинокі авіаційні удари; вогневі нальоти артилерії (види вогню: вогонь по окремих цілях, у тому числі ВТБ, зосереджувальний вогонь, рухомий і нерухомий загороджувальний вогонь); застосування мінно-вибухових загороджень і дистанційне мінування місцевості; вогонь з усіх видів зброї мотострілецьких, танкових, вогнеметних і протитанкових підрозділів у визначених смугах і секторах.

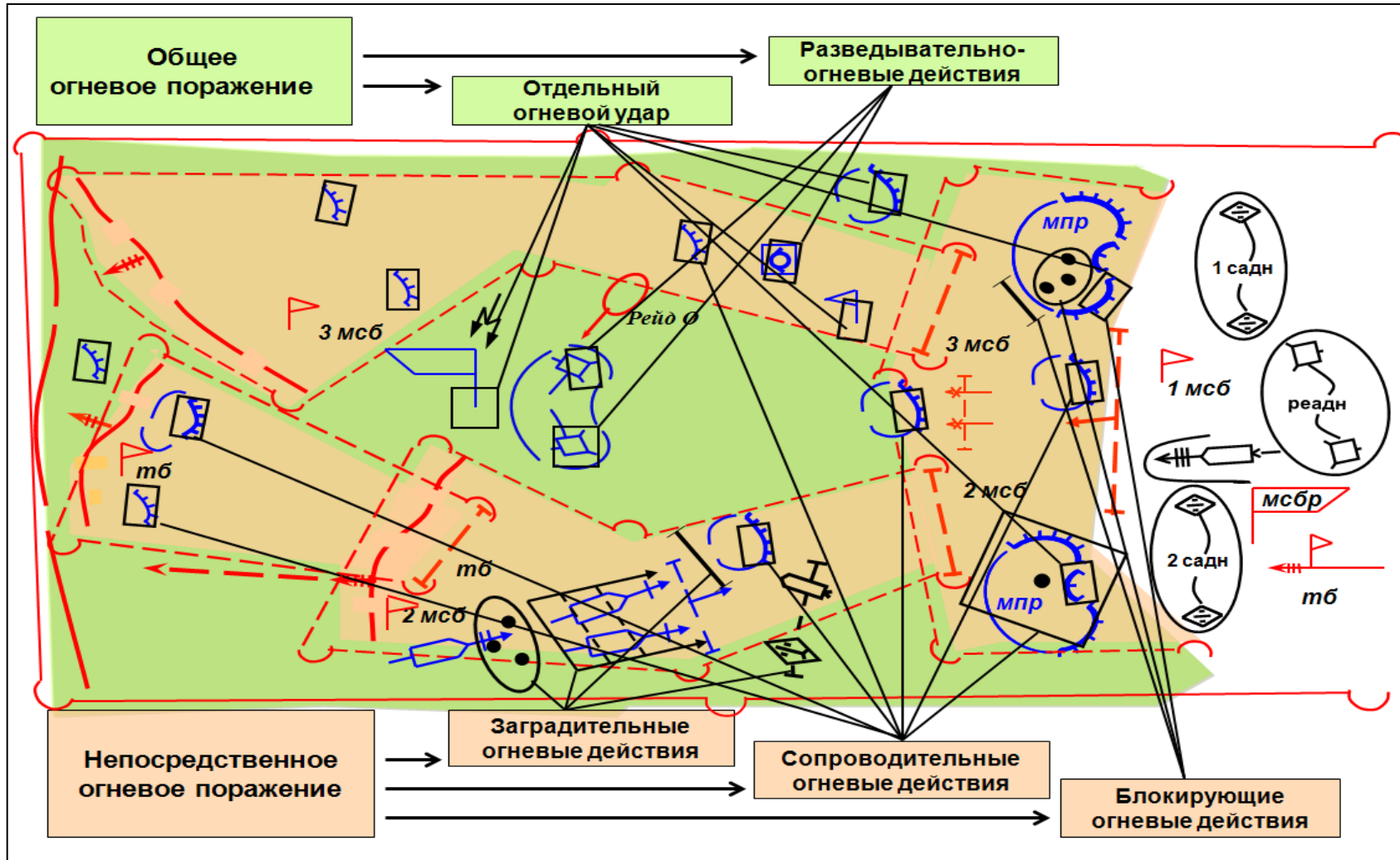

Рис.15. Вогневе ураження противника у наступі (варіант)

Супроводжувальні вогневі дії проводяться в інтересах виконання тактичних завдань наступального характеру, супроводження колон і забезпечення прольоту авіації. Вони починаються у визначений час не пізніше за вихід підрозділів, що настають, до рубежу досяжності вогню протитанкових засобів противника або із закінченням окремого вогневого удару і закінчуються з виконанням цих завдань.

Супроводжувальні вогневі дії включають: групові і поодинокі авіаційні удари; вогневі нальоти артилерії (види вогню: вогонь по окремих цілях, у тому числі ВТБ, зосереджений вогонь, послідовне зосередження вогню, вогневий вал); вогонь з усіх видів зброї мотострілкових, танкових, вогнеметних і протитанкових підрозділів.

По мірі виходу підрозділів бригади на рубіж безпечної відстані від розривів своїх снарядів вогонь переноситься в глибину.

Блокуючі вогневі дії *проводяться в інтересах заборони* маневру, ізоляції і утримання підрозділів противника в певних районах у встановлений час.

Ведуться на основі створеної системи вогневого ураження у поєднанні із застосуванням засобів радіоелектронного подавлення і мінно-вибухових загороджень по заздалегідь запланованих, знову виявленим цілям і призначеним рубежам, в районах, що блокуються.

Блокуючі вогневі дії включають: групові і поодинокі авіаційні удари; вогневі нальоти артилерії (види вогню : вогонь по окремих цілях, у тому числі ВТБ, зосереджений вогонь, нерухомий загороджувальний вогонь); вогонь з усіх видів зброї мотострілецьких, танкових, вогнеметних і протитанкових підрозділів.

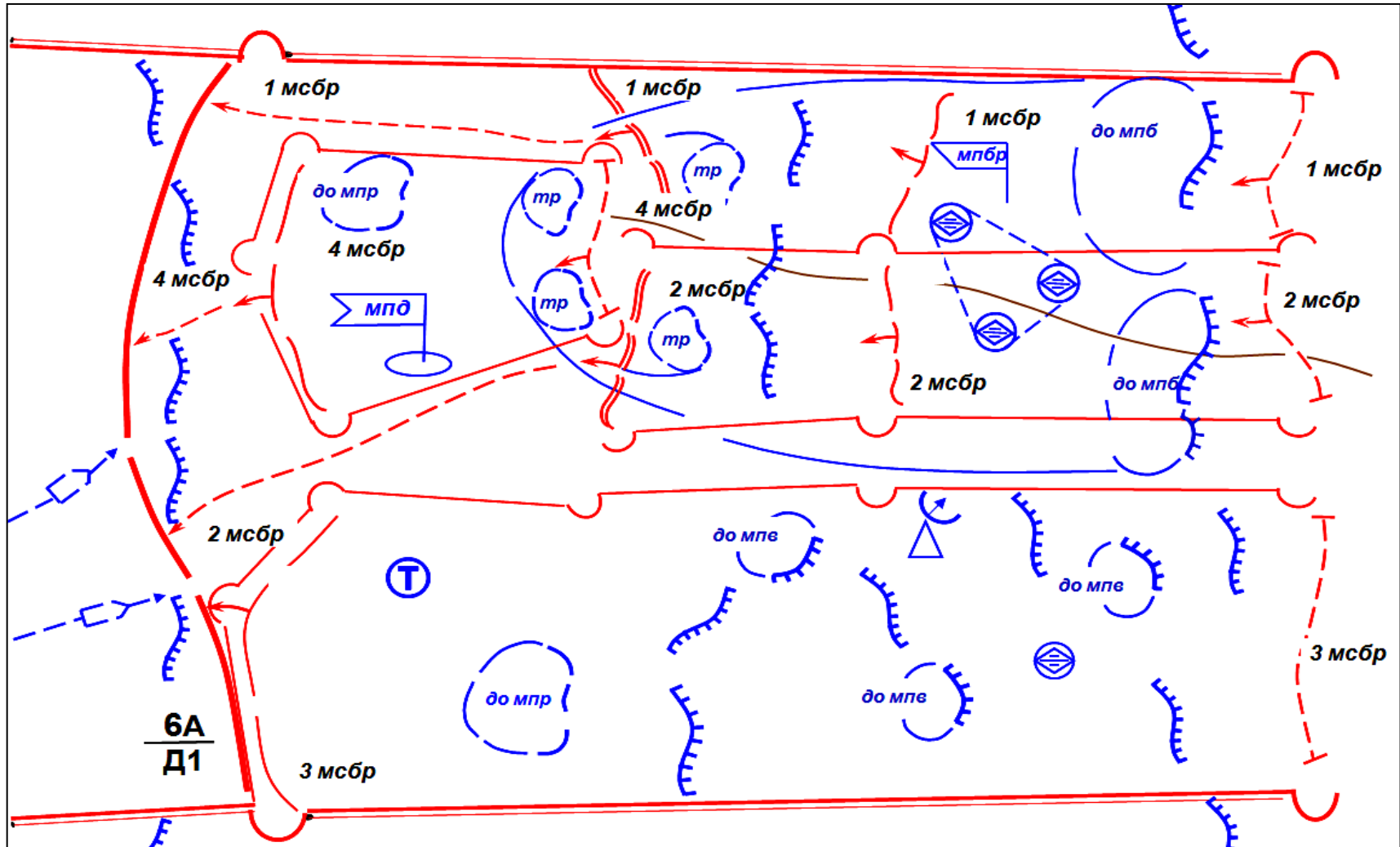

Рис.16. Бойові завдання бригади у наступі (варіант)

Бригада може наступати на головному або іншому напрямку в першому ешелоні об'єднання, другому ешелоні, діяти у загальновійськовому (мобільному) резерві, самостійно вести настання на окремому напрямі.

Для ведення наступу бригаді першого ешелону призначаються зона відповідальності, бойове завдання і напрямок подальшого наступу.

Бригаді другого ешелону призначаються: маршрут висування, рубежі і час введення у бій, найближче завдання і напрямок подальшого наступу (рис.16).

Бойове завдання бригади в **зоні відповідальності** може полягати в розгромі противника, який обороняється і оволодінні рубежем або об'єктом. Воно може призначатися на глибину зони відповідальності і не ділитися на найближче і подальше завдання.

Найближче завдання бригади першого ешелону в смузі наступу може полягати в розгромі першого ешелону бригади (полку) противника, що обороняється, і оволодінні його першою позицією, **подальше завдання** - в розвитку наступу, розгромі його бригадних (полкових) резервів, оволодінні їх рубежем.

Найближче завдання бригади другого ешелону при введенні її у бій може полягати в розвитку наступу, завершенні розгрому спільно з бригадами першого ешелону бригадних (дивізійних) резервів противника, і оволодінні рубежем, що забезпечує умови для розвитку наступу.

Напрямок подальшого наступу бригади визначається з таким розрахунком, щоб забезпечувалися розгром резервів противника і вихід на рубіж, вказаний об'єднанням на першу добу наступу.

Зона відповідальності (смуга наступу) визначається бригаді старшим начальником у кожному конкретному випадку з урахуванням бойового складу противника, який обороняється, бойових можливостей бригади, умов обстановки, що склалася. При цьому розміри по фронту можуть складати: зони відповідальності - **до 20 км**, смуги наступу - **до 10 км**, глибина бойового завдання - **до 20 км**.

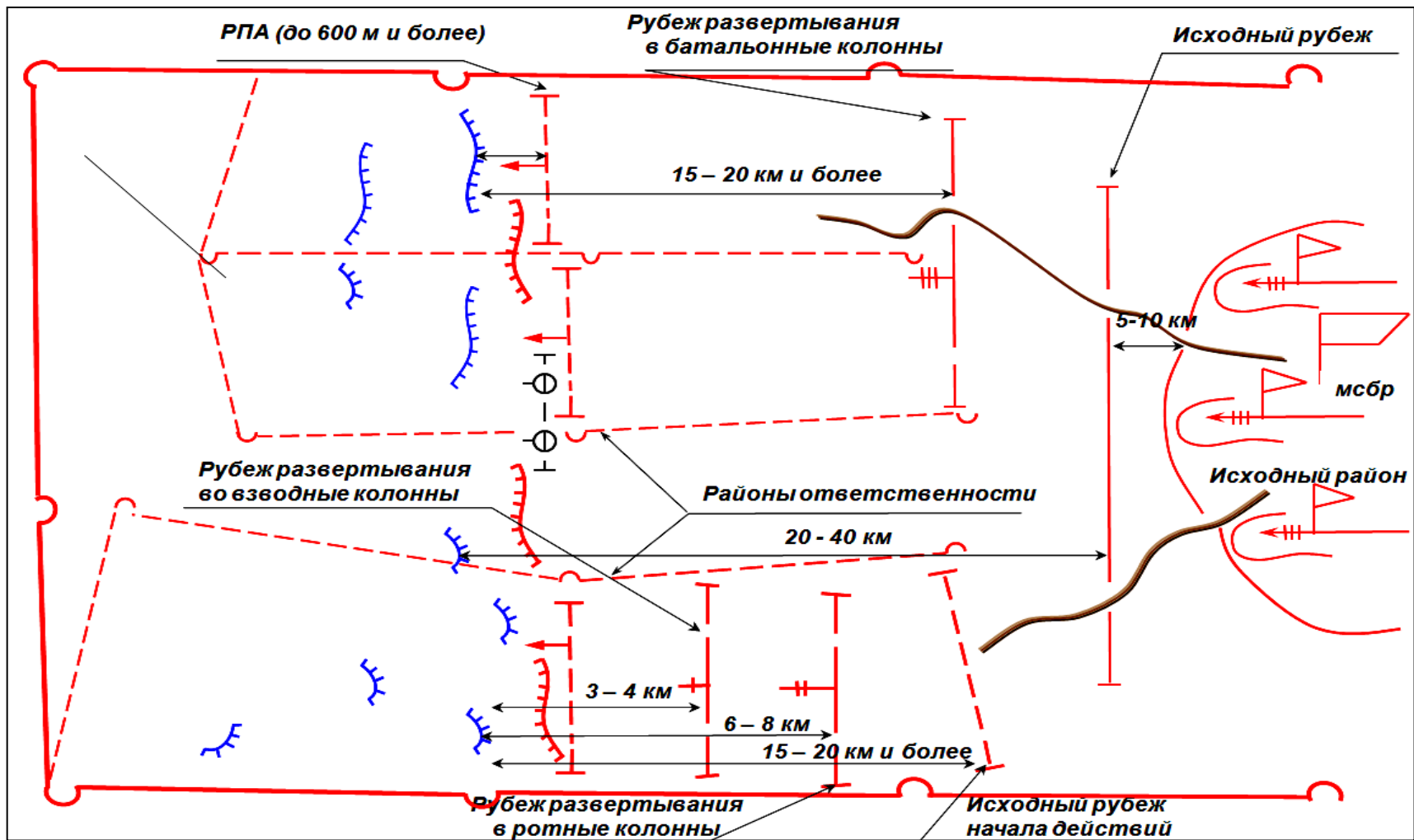

Рис.17. Рубежі і райони, що призначаються у наступі з висуванням із глибини (варіант)

Наступ з висуненням із глибини здійснюється, як правило, на недостатньо підготовлену оборону противника послідовним розгортанням підрозділів у передбойовий і бойовий порядки для атаки з ходу. Безпосередньо перед переходом в наступ бригада першого ешелону займає **вихідний район для наступу** на видаленні **20-40 км**, а іноді і більше. Якщо бригада зосереджена в районі на видаленні до **60 км** від лінії бойового зіткнення з противником вихідний район може не займатися.

Вихідний рубіж призначається для своєчасного початку висунення з вихідного району. Його віддалення від займаних районів повинно забезпечувати витягування колон підрозділів, досягнення ними встановленої швидкості і може складати **5-10 км**.

Рубіж розгортання у батальйоні колони визначається і призначається командиром бригади поза зоною ефективного вогню основної маси артилерії противника зазвичай на видаленні **15-20 км** від переднього краю його оборони, а іноді і більше.

Вихідний рубіж початку дій - це рубіж, з якого підрозділ починає діяти самостійно відповідно до поставленого бойового завдання і прийнятого командиром підрозділу рішенням. У наступі з висуненням із глибини він може співпадати з рубежем розгортання у батальйоні колони (рис.17).

Залежно від обстановки і характеру місцевості віддалення цих рубежів може бути іншим.

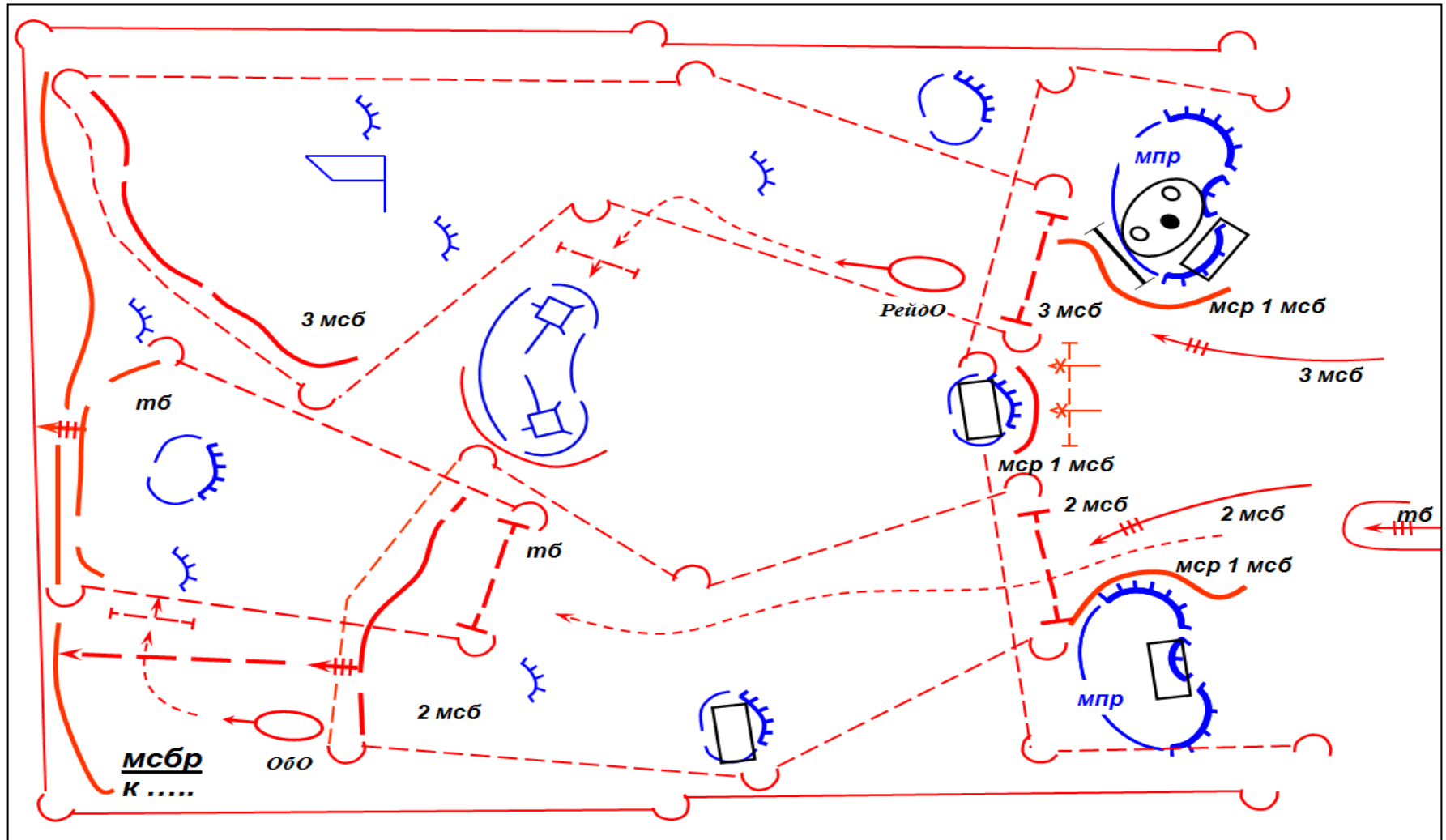

Рис.18. Наступ бригади в зоні відповідальності (варіант)

Наступ в зоні відповідальності - коли оборона недостатньо підготовлена, носить осередковий характер або має незайняті ділянки. Він полягає в одночасній дії підрозділами бригади, що наступають в ізольованих районах відповідальності, як на перший ешелон, так і резерви противника, блокуючими, рейдовими і обхідними діями з виходом йому у фланг і тил з одного або декількох напрямів (рис.18).

Частину підрозділів першого ешелону бригади в ході блокуючих вогневих дій сковують противника з фронту. Використовуючи проміжки в обороні противника, вони просуваються в глибину, знищують охорону і дрібні підрозділи противника на напрямку своїх дій. При цьому однією частиною сил блокують противника в опорних пунктах рот першого ешелону з флангів, а інший - захопленням вигідного рубежу, розгортанням протитанкового резерву забезпечують безперешкодне висунення головних сил бригади.

Наступ підрозділів головних сил першого ешелону бригади починається супроводжувальними вогневими діями. Головні сили бригади, використовуючи створений «коридор», проміжки і проломи, з ходу проникають в глибину оборони противника, упереджують противника в розгортанні, знищують ударами у фланг і тил в районах зосередження, на маршрутах висунення або на поспішно зайнятих позиціях. З цією метою від бригади залежно від обстановки можуть висилатися передовий і рейдовий загони, висаджуватися тактичний повітряний десант. Противник не витісняється із займаних позицій, а розчленовується наступом в глибину і знищується по частинах.

Для забезпечення стиків і відкритих флангів передбачаються: маневр загальновійськовим, протитанковим резервами і рухомим загonom загороджень, а також удари авіації і вогонь артилерії; послідовне виставлення на загрозливий напрямок підрозділів бойової охорони і їх зняття по мірі просування вперед.

Виконання поставленого завдання завершується супроводжувальними вогневими діями, діями головних сил бригади по розгрому резервів, захопленням вказаного рубежу (району, об'єкту) і знищенням противника.

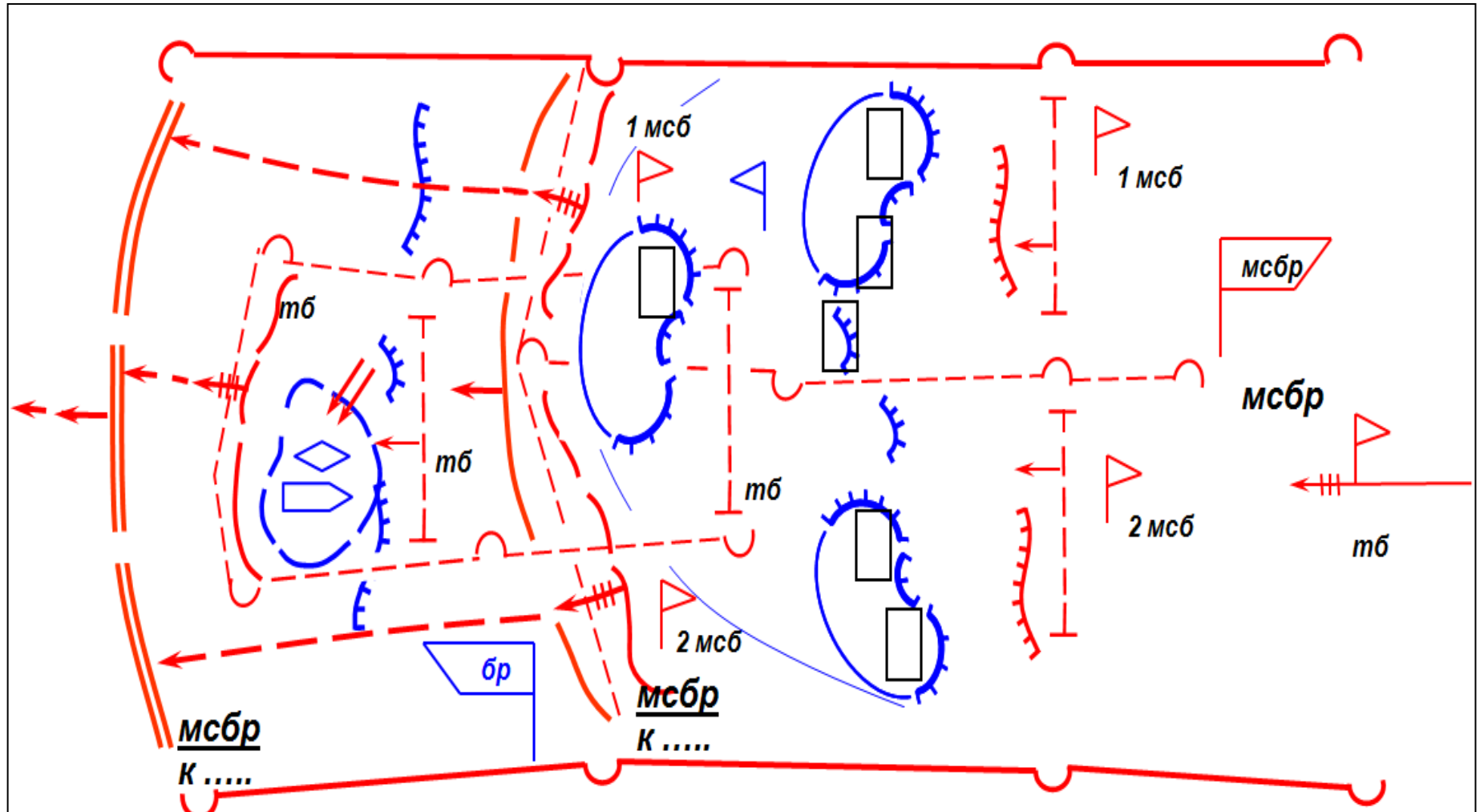

Рис.19. Наступ бригади у призначеній смузі (варіант)

Наступ у смузі - коли оборона противника підготовлена і (або) умови місцевості обмежують (виключають) проведення маневру. Він полягає в одночасній атаці підрозділів, що наступають суміжними флангами у своїх районах відповідальності, послідовному розгромі противника, що обороняється, оволодінні його позиціями і важливими рубежами (районами, об'єктами) в глибині оборони (рис.19).

Наступ ведеться в усій смузі в ході супроводжувальних вогневих дій. Танки і БМП (БТР) батальйонів першого ешелону починають висунення з вихідних позицій, а після проходження танками рубежу переходу в атаку (першої траншеї) особовий склад мотострілецьких підрозділів здійснює посадку на техніку і услід за ними переходить в атаку.

У точно встановлений час загальновійськовий підрозділ, використовуючи результати вогневого ураження противника, знищують його живу силу і вогневі засоби в опорних пунктах взводів, оволодівають їх і просуваються в глибину оборони рот першого ешелону.

Підрозділи першого ешелону з оволодінням опорних пунктів рот першого ешелону противника, розвивають наступ в сторони флангів і в глибину, послідовно знищують противника і його резерви, захоплюють важливі рубежі і райони в глибині його оборони.

Другий ешелон (загальновійськовий резерв) бригади висувається в передбойовому порядку, на видаленні, що забезпечує своєчасне його введення у бій, від одного рубежу до іншого, використовуючи захисні і маскуючі властивості місцевості. Залежно від обстановки він, як правило, вводиться у бій після виконання бригадою найближчого завдання або для її завершення. Завдання другому ешелону уточнюється, а загальновійськовому резерву ставиться безпосередньо перед введенням у бій. Крім того, приймаються заходи до підготовки і звільнення маршрутів висунення другого ешелону (загальновійськового резерву), уточнюються завдання і порядок взаємодії з підрозділами першого ешелону, порядок прикриття підрозділів, що вводяться у бій, від ударів з повітря і бойового забезпечення їх дій.

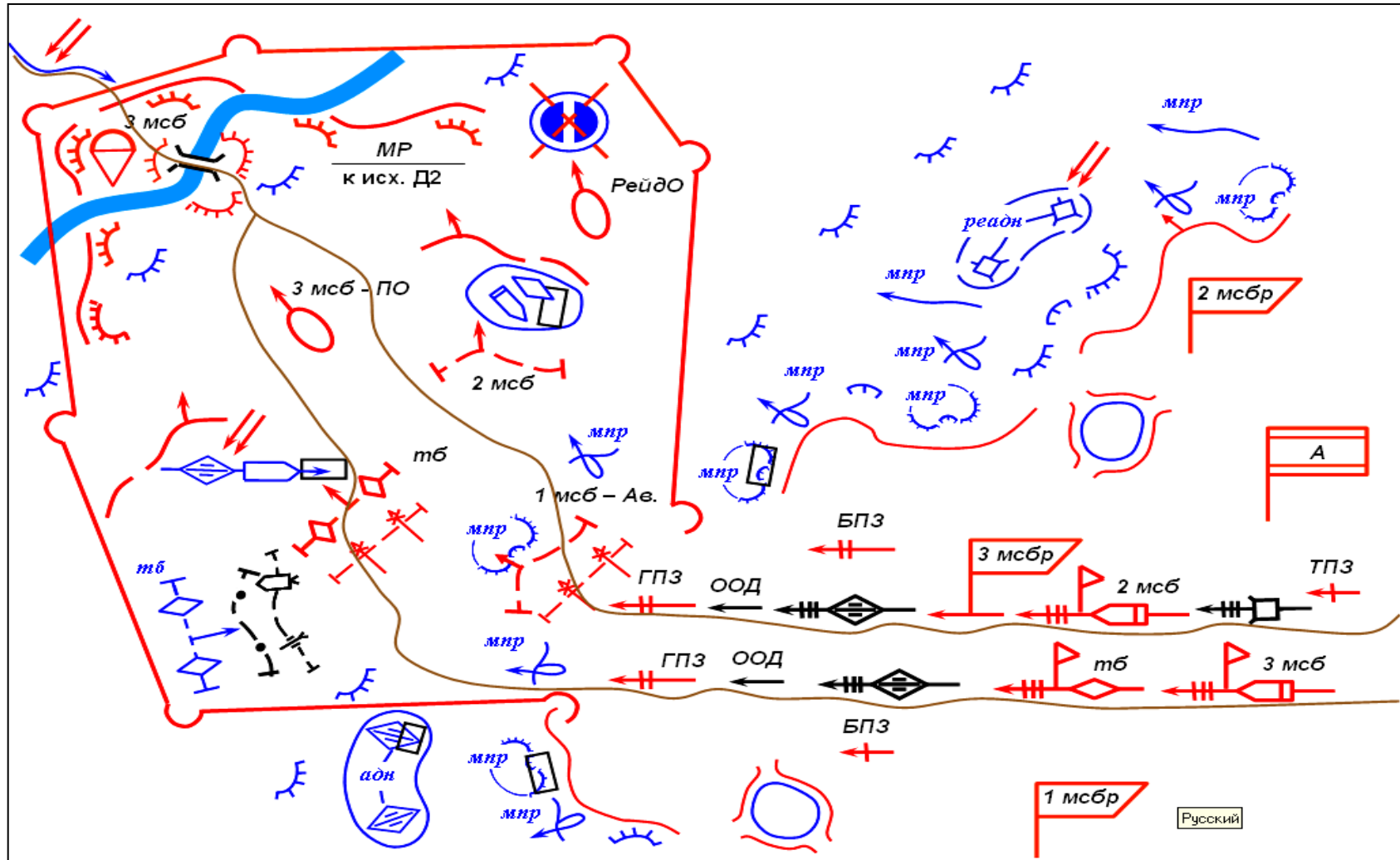

Рис.20. Наступ бригади у відриві від головних сил (варіант)

Для ведення наступу у відриві від головних сил бригада може призначатися в **мобільний резерв** об'єднання, при цьому вона посилюється підрозділами родів військ і спеціальних військ.

Мобільний резерв призначений для розвитку досягнутого успіху, ведення високоманеврених бойових дій в оперативній глибині оборони противника із завданнями:

- знищення елементів високоточної зброї, розвідувально-ударних систем противника;
- блокування шляхів відходу;
- завдання ударів у фланг і тил його головним угрупованням і завершення їх оточення;
- захоплення аеродромів, баз постачання (на приморських напрямках - пунктів базування флоту) і інших об'єктів;
- дезорганізації управління військами і роботи тилу;
- захоплення і утримання плацдармів на великих водних перешкодах і інших важливих рубежів і районів в тилу противника.

В окремих випадках мобільний резерв самостійно знищує противника на ділянках, що недостатньо прикриваються, і через проломи, що утворилися в обороні, обходячи окремі вузли опору, просувається в глибину оборони противника. Ухиляючись від затяжних боїв, мобільний резерв виходить в тил головного угруповання противника, порушуючи комунікації, зустрічними ударами наносить поразку резервам противника на маршрутах висунення і в районах їх формування. При необхідності, із захопленням призначених районів, утримує їх, відбиваючи удари противника (рис.20).

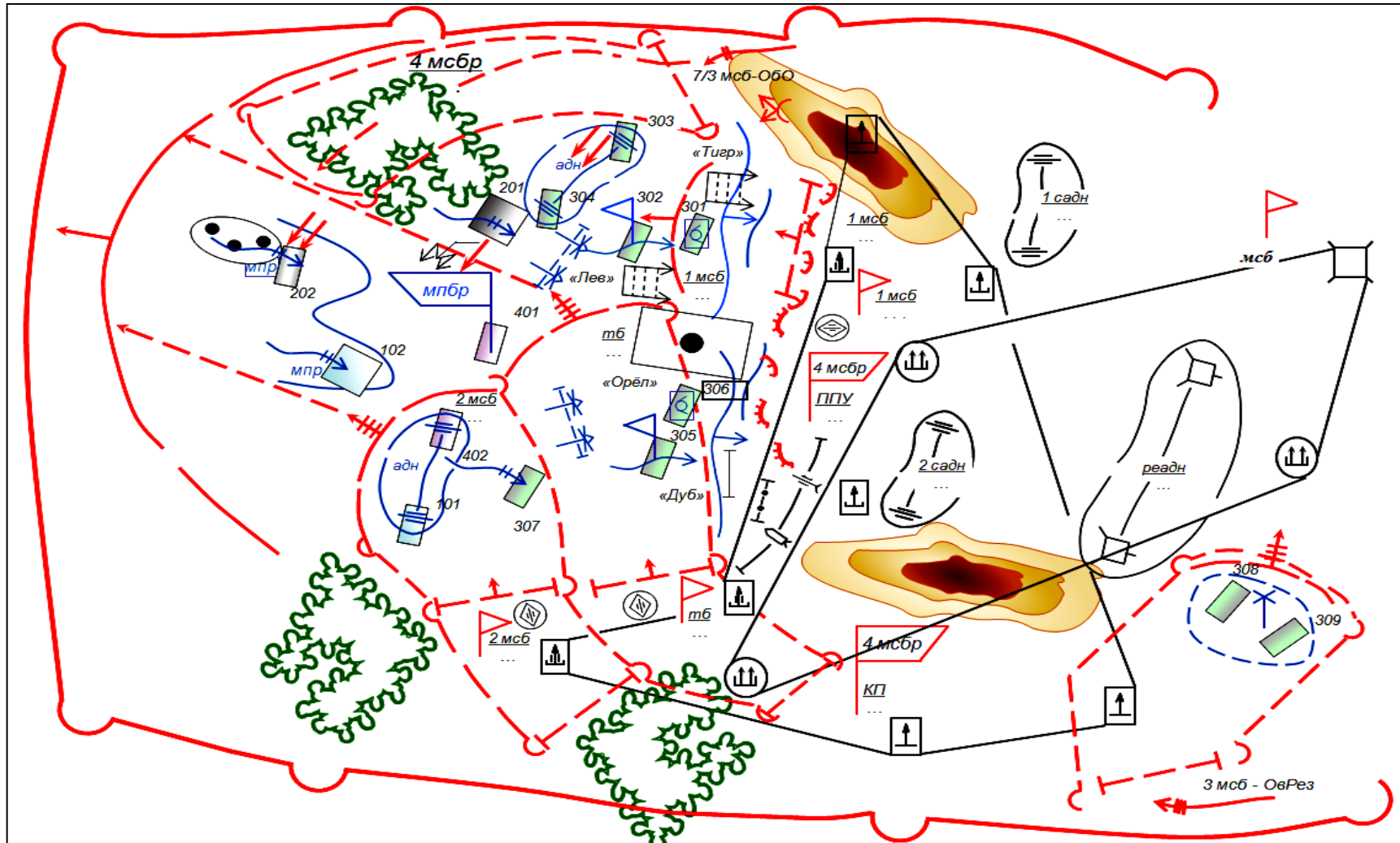

Рис.21. Зустрічний бій бригади (варіант)

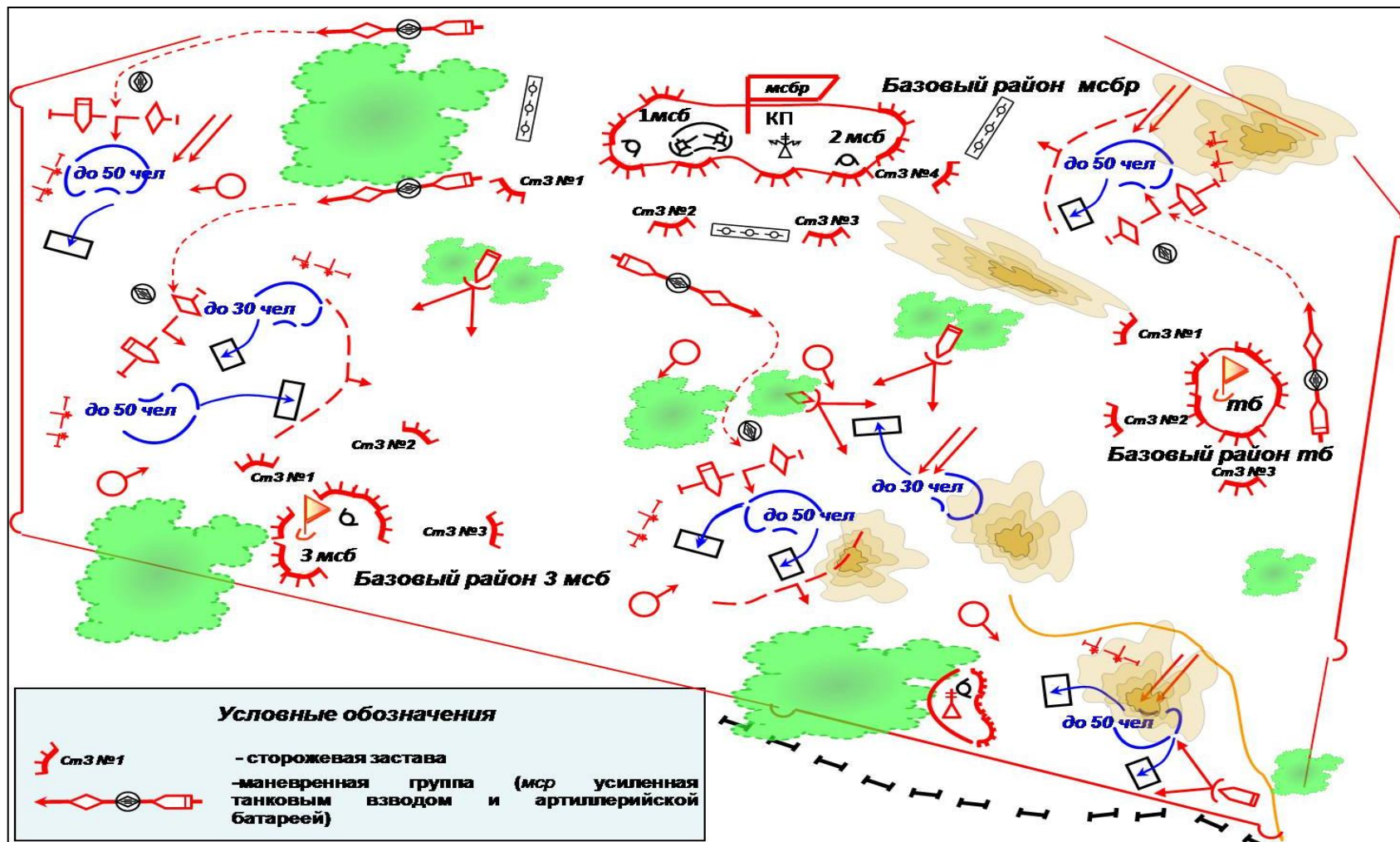

Рис.22. Розширення контрольованої території (варіант)

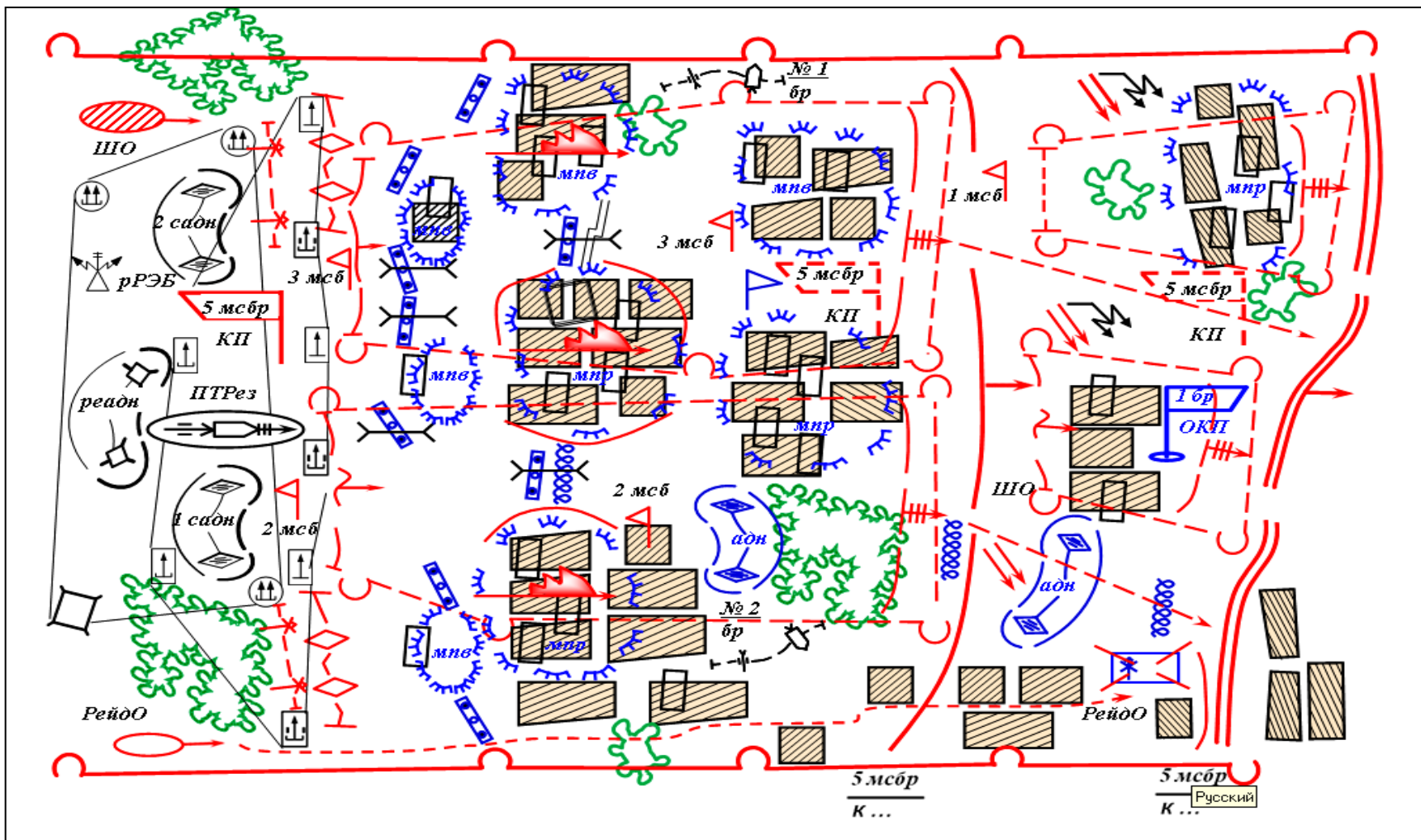

Рис.23. Оволодіння бригадою населеним пунктом (варіант)

Оволодіння населеним пунктом здійснюється, як правило, з ходу (рис.23). Бригада повинна розгромити основні сили противника на підступах до населеного пункту і оволодіти їм передовими загонами. В цьому випадку частина підрозділів обходить населений пункт і ізолює його гарнізон від можливих резервів, які можуть підійти. Головні сили бригади знищують противника на підступах до населеного пункту.

Якщо захопити населений пункт з ходу не вдалося, він оточується або блокується виділеними підрозділами. При необхідності організовується штурм населеного пункту.

Бойове завдання полягає, як правило, в захопленні важливих об'єктів інфраструктури населеного пункту, оволодіння якими порушить стійкість оборони противника і забезпечить успішний розвиток подальших дій.

Смуга наступу (зона відповідальності) бригади при наступі у великому населеному пункті може включати дві-три магістральні вулиці або один район до **6 км** по фронту. Глибина бойового завдання бригади при оволодінні населеним пунктом визначається залежно від його розмірів, планування, характеру забудови, підготовленості до оборони, складу противника, що обороняється.

Для захоплення великих споруд або важливих об'єктів населеного пункту, підготовлених до оборони, у бойовому порядку бригади створюються штурмові загони (штурмові групи) у складі до посиленого мотострілецького батальйону (мотострілецької роти). Крім того, в бригаді можуть створюватися спеціальні групи для ведення бойових дій в підземних комунікаціях населеного пункту.

Бойовий порядок бригади при оволодінні населеним пунктом штурмом будується в два або три ешелони. При оволодінні населеним пунктом з ходу бойовий порядок може створюватися в один ешелон з виділенням загальновійськового резерву. При цьому особлива увага приділяється забезпеченню самостійності дій батальйонів і рот в районах їх відповідальності.

Район, що блокується, ділиться на ділянки (сектори) підрозділів (рис.24). Рубіж блокування призначається по ділянках місцевості, що забезпечують зручні шляхи підходу, скритність його зайняття і розміщення підрозділів, хороший огляд і обстріл місцевості на підступах до нього. Підрозділам призначаються ділянки блокування протяжністю : батальйону - до **5 км**, роті - до **2 км**. Взводу (відділенню) вказується позиція: взводу - до **750 м** по фронту.

Найщільніше прикриваються дороги, що ведуть до населених пунктів і лісисті ділянки місцевості. Проміжки між підрозділами прикриваються інженерними загородженнями і вогнем, на ділянках, що не переглядаються, встановлюються сигнальні міни. Робиться інженерне устаткування позицій. Вірогідні шляхи руху НЗФ перекриваються заслонами (засідками) у складі взводу (відділення). На рубежі блокування можуть обладнуватися контрольно-перепускні пункти для догляду і пропуску місцевого населення і транспорту, створюватися фільтраційні пункти.

Темп прочісування (пошуку) повинен забезпечувати ретельний огляд місцевості, житлових будинків, будівель і інших об'єктів і може складати на відкритій місцевості до **3 км/год**; на середньопересічній - до **2 км/год**, на гірсько-лісистій і в місті - до **1 км/год**. Виявлені зброя і боєприпаси вилучаються, підозрілі і такі, що вийшли на позиції блокуючих підрозділів особи затримуються і передаються правоохоронним органам, а що чинять опір - знищуються. Для запобігання просочуванню інформації про дії військ особи, що виявлені на рубежі блокування, затримуються до завершення дій військ.

Бригада (підрозділ) здійснює його блокування, підрозділи інших військ проводять послідовне прочісування населеного пункту з перевіркою паспортного режиму, оглядом будинків і інших споруд. У разі чинення опору з боку НЗФ організовується бій в населеному пункті, проводиться штурм найбільш укріплених будівель (об'єктів). Для виключення удару НЗФ у фланг (тил) підрозділів бригади, що наступають, захоплені будівлі (об'єкти) обов'язково закріплюються, в подальшому передаються підрозділам інших військ.

Форсування, як правило, організовується: вузьких водних перешкод (до 100 м) - бригадою самостійно; середніх водних перешкод (до 250 м), широких (до 600 м) і великих (більше 600 м) - у складі армії із залученням необхідних сил і засобів угруповання військ (сил) на ТВД (рис.25).

Водні перешкоди бригада форсує, як правило, з ходу з підготовкою форсування ще до підходу підрозділів до водної перешкоди, зазвичай в тому бойовому порядку, в якому бригада веде наступ.

У разі зриву форсування з ходу, воно здійснюється з **розгортанням головних сил у водної перешкоди після додаткової підготовки** в короткі терміни (до 8 годин) або **після всебічної повної підготовки**.

Залежно від умов обстановки форсування може здійснюватися з положення безпосереднього зіткнення з противником або з висунанням із глибини. Бригаді першого ешелону призначається вихідне положення для форсування безпосередньо у водної перешкоди або вихідний район на видаленні до 20 км від неї. Вихідний рубіж для форсування призначається в 1-2 км, а при занятті бригадою вихідного положення для форсування - в 100-300 м від зрізу води. Початкове положення для другого ешелону (загальновійськового резерву) бригади обладналося на видаленні 6-8 км від водної перешкоди.

Кількість і види переправ на ділянках форсування визначаються виходячи з наявності переправних засобів, характеру водної перешкоди і встановленого порядку переправи підрозділів.

Для форсування обладнуються: райони зосередження підрозділів і переправних засобів; вогневі позиції артилерії, позиційні райони підрозділів ППО; райони посадки (завантаження) на переправно-десантні засоби; райони герметизації танків і підготовки інших бойових машин до форсування на віддаленні 5-6 км від водної перешкоди, а при занятті вихідного положення для форсування - шляхи виходу до переправ.

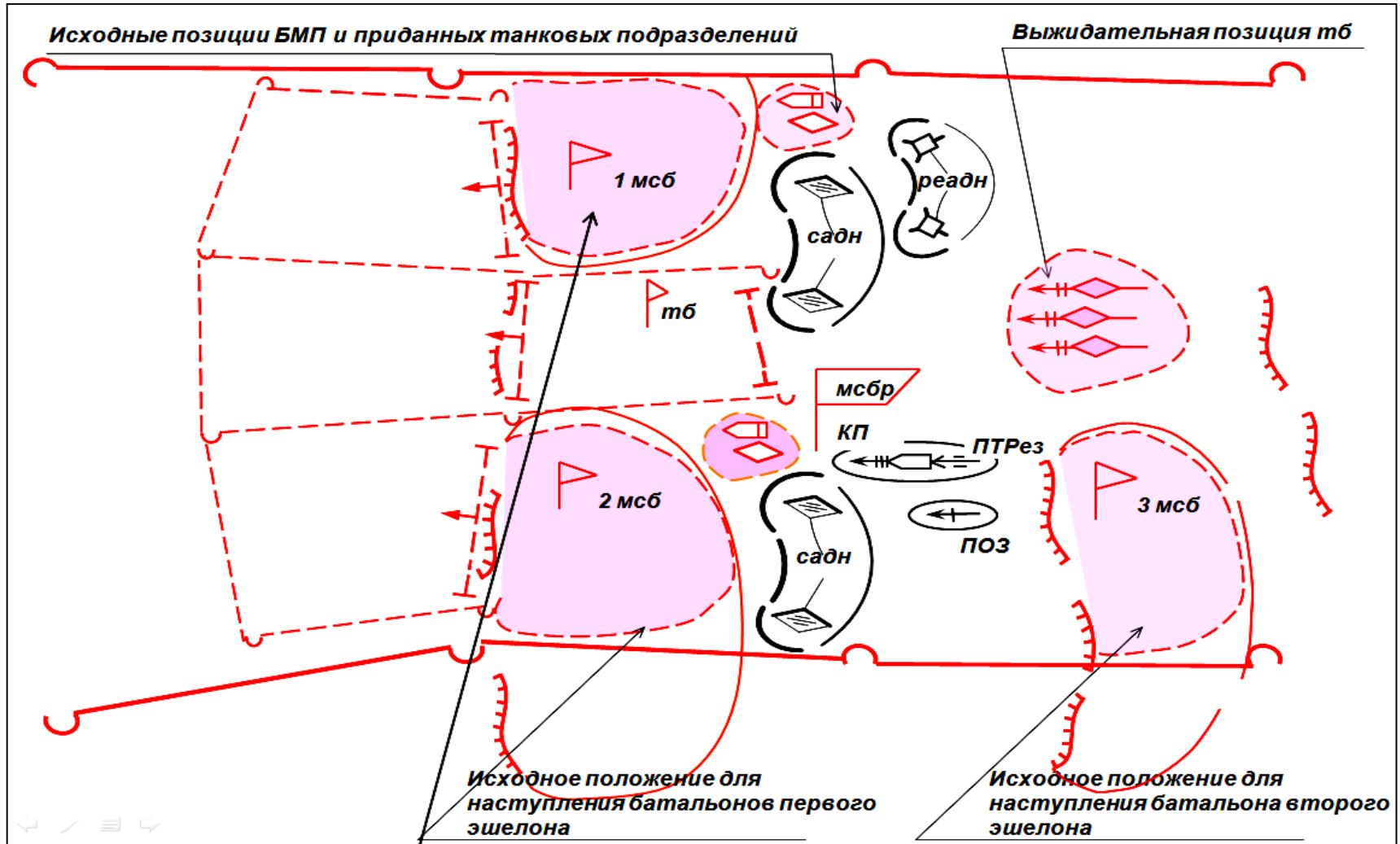

Рис.26. Вихідне положення бригади для наступу (варіант)

Вихідне положення зазвичай призначається: для бригади першого ешелону - **в межах першого оборонного рубежу**; для батальйону першого ешелону - **в межах першої позиції**; для батальйону другого ешелону - **в межах другої позиції**. *Танковий батальйон бригади може займати вичікувальну позицію на віддаленні 6-8 км*; танкові підрозділи, що надаються мотострілецьким батальйонам першого ешелону, а також бойові машини піхоти мотострілецьких батальйонів першого ешелону - **вихідні позиції на віддаленні 2-4 км** від лінії бойового зіткнення (рис.26).

ТАКТИЧНІ І ОПЕРАТИВНО-ТАКТИЧНІ НОРМАТИВИ

Показники	Нормативи
Наступ	
Віддаленість командного пункту	200 м (рота) 300 м (батальйон) 3-5 км (бригада, полк) 6-8 км (дивізія) 20-30 км (армійський корпус) 30-40 км (армія)
Віддаленість передового командного пункту	до 1 км (бригада, полк) 1-3 км (дивізія)
Віддаленість запасного командного пункту (допоміжного командного пункту)	200 м (рота) 300 м (батальйон) 1-3 км (бригада, полк) 4-6 км (дивізія) 20-30 км (армійський корпус) 30-40 км (армія)
Віддаленість тилового командного пункту	5-12 км (бригада, полк) до 20 км (дивізія) 70-80 км (армійський корпус) 120-150 км (армія)
Темп наступу, км на добу	10-15 км (взвод) 10-15 км (рота) 20-25 км (батальйон)

	20-30 км (бригада, полк) 20-30 км (дивізія) 20-30 км (армійський корпус) 20-30 км (армія)
Віддаленість району зосередження загальновійськового з'єднання від переднього краю	150-200 км
Віддаленість району зосередження підрозділів другого ешелону від переднього краю	60-80 км (армія)
Віддаленість вихідного району для наступу підрозділів 2 ешелону	20-40 км (дивізія) 60-80 км (армія)
Віддаленість вихідного рубежу для наступу	5-10 км
Рубіж розгортання від переднього краю: - в батальйонні колони - в ротні колони - у взводні колони	15-20 км і більше від 6-8 км від 3-4км від
Ширина фронту наступу на напрямку головного удару	300 м (взвод) 1 км (рота) 2 км (батальйон) 5 км (бригада, полк) 10-15 (дивізія) 50-60 км (армійський корпус) 80-100 км (армія)
Ширина фронту наступу на іншому напрямку	300 м (взвод) 1 км (рота) 2 км (батальйон)

	5 км (бригада, полк) 20 (дивізія) 80 км (армійський корпус) 120 км (армія)
Ширина ділянки прориву	до 1 км (батальйон) до 2 км (бригада, полк) до 10 км (дивізія)
Ширина фронту наступу (в населеному пункті, місті)	до 1 км або 2 вулиці (батальйон) до 4 км або 3-5 вулиць (бригада, полк) до 4 км (дивізія)
Глибина шикування бойового порядку	200-300 м (рота) 2-2,5 км (батальйон) 10-15 км (бригада, полк) 30 (дивізія) 80 км (армійський корпус) 150 км (армія)
Глибина найближчого завдання	1 км (батальйон) 5 км (бригада, полк) 10-15 км (дивізія) 20-40 км (армійський корпус) 60-80 км (армія)

Глибина подальшого (кінцевого) завдання	200-300 м (взвод) 200-300 м (рота) 5 км (батальйон) 10-15 км (бригада, полк) 20-30 км (дивізія) 80-120 км (армійський корпус) 180-200 км (армія)
Вихідний район для форсування водної перешкоди першого ешелону	Біля водної перешкоди або на віддаленні до 20 км від неї
Вихідний район для форсування водної перешкоди другого ешелону	6-8 км (бригада, полк) 15-20 км (дивізія)
Вихідний рубіж для форсування	1-2 км від урізу води
Глибина плацдарму, що має бути захоплений після форсування	5-6 км (дивізія)
Глибина десантування повітряних десантів: - оперативні - оперативно-тактичні - тактичні	100-120 км 70-80 км до 30 км (батальйон) до 10 км (рота)
Час ведення бойових дій повітряним десантом після десантування	від 5-6 год до доби (батальйон) до 3 год (рота)
Розміри району десантування (повітряний десант)	
Віддаленість вихідного району для десантування ТакПД	20-30 км від ПК
Площа вихідного району для десантування, кв.км	до 3 км (рота) до 10 км (батальйон)
Ширина ділянки висадки морського десанту	300 м (взвод)

	1 км (рота) до 2 км (батальйон) 6-8 км (полк) до 10 км (бригада) до 30 км (дивізія)
Глибина завдання морського десанту	до 10-15 км (дивізія) до 10 км (бригада) до 8 км (полк)
Оборона	
Віддаленість командного пункту	800 м (батальйон) 4-6 км (бригада, полк) 8-15 км (дивізія) 20-30 км (армійський корпус) 30-40 км (армія)
Віддаленість передового командного пункту	1-3 км (дивізія)
Віддаленість запасного командного пункту (допоміжного командного пункту)	5-15 км від командного пункту (дивізія)
Віддаленість тилового командного пункту	10 км (бригада, полк) 30 км (дивізія) 60-70 км (армійський корпус) 80-100 км (армія)
Віддаленість вогневих позицій артилерії від переднього краю	2-6 км
Віддаленість смуги забезпечення від переднього краю (складається з 2-3 позицій або батальйонного району оборони)	10-15 км (дивізія, армія)
Віддаленість другого оборонного рубежу від переднього краю	1,5-2 км (батальйон)

(позиційна оборона)	6-8 км (бригада, полк) 12-15 (дивізія) 50-60 км (армійський корпус) 80-100 км (армія)
Віддаленість другого оборонного рубежу від переднього краю (маневрена оборона)	30-40 км (бригада, полк)
Глибина першого оборонного рубежу (маневрена оборона)	15-20 км (бригада, полк)
Глибина другого оборонного рубежу (маневрена оборона)	20 км (бригада, полк)
Глибина смуги забезпечення (маневрена оборона)	40-50 км (армійський корпус, армія)
Віддаленість кінцевого рубежу оборони від переднього краю (маневрена оборона)	50-80 км (бригада, дивізія)
Віддаленість позицій бойової охорони	до 2 км
Відстань між траншеями в позиційній обороні (1 рубіж)	400-600 м (між 1 та 3 траншеями) 600-1000 м (між 2 та 4 траншеями)
Ширина оборони	400 м (взвод) 1-1,5 км (рота) 3-5 км (батальйон) 15-20 км (бригада, полк) 30-40 км (дивізія) до 100 км (армійський корпус) 110-200 км (армія)

Глибина шикуння бойового порядку	300 м (взвод) 1 км (рота) 2-3 км (батальйон) 10-15 км (бригада, полк) до 30 км (дивізія) 60-70 км (армійський корпус) 100-120 км (армія)
Ширина оборони (при обороні населеного пункту)	8 км (бригада, полк) 15 км (дивізія)
Глибина оборони (при обороні населеного пункту)	5 км (бригада, полк) 10 км (дивізія)
Ширина смуги оборони (проти десантна оборона)	30-40 км (бригада, полк) 100 км (дивізія)
<p>Бойовий порядок бригади (полку) в оборонному бою включає: перший ешелон; другий ешелон; загальновійськовий резерв; БрАГ (ПАГ або підрозділ артилерії); підрозділ ППО; ПТРез; РЗЗ. За певних умов обстановки елементами бойового порядку бригади (полку) можуть бути: передовий, рейдовий, обхідний загони; підрозділи на передовій позиції; тактичний повітряний десант. Якщо є відповідні сили і засоби у бригаді (полку), можуть створюватися: батальйонні тактичні групи; маневрена група; ударно-вогнева група; десантно-штурмовий загін (група); загін загороджень на вертольотах.</p>	
Перевезення, марш, зосередження на місті	
Величина добового переходу під час здійснення переміщення своїм ходом (марш)	до 200 км (змішаних і танкових колон) до 300 км (автомобільних колон)
Величина добового переходу під час здійснення переміщення залізничним транспортом	600 -800 км

Район очікування при перевезенні залізничним транспортом	3-5 км від місця завантаження (розвантаження)
Привали, відпочинок під час маршу	Через 3-4 години переходу-тривалістю 1 година; в другій половині добового переходу-тривалістю 2 години
Віддаленість передового загону	30 км (батальйон) 50 км (бригада, полк)
Віддаленість авангарду	15-20 км
Віддаленість головної похідної застави	5-10 км
Дистанція між	25-50 м (машина) 2-3 км (батальйон) 5 км (полк)
Відстань між головною колоною та підрозділами логістики	в складі підрозділу (батальйон) 2-3 км (бригада, полк) 5-10 км (дивізія)
Площа району зосередження, кв.км	10 (батальйон) 100 км (полк) 250 км (бригада) 900 км (дивізія)
Похідний порядок бригади, яка здійснює марш, включає передовий загін (якщо він висилається), похідну охорону (авангард, головна похідна застава, бокова похідна застава, тильна похідна застава), загоны забезпечення руху, колони головних сил і колони підрозділів матеріально-технічного та медичного забезпечення.	
Загальні показники	
Політ вертольотів з десантом Мі-8, Мі-24 над територією противника	15-20 м вдень ,

	не нижче 150 м вночі
Відстань району очікування підрозділів, що входять у склад тактичного повітряного десанту до посадочної площадки	300-500 м від посадочних площадок
Площадки підскоку для дозаправки та дозарядки вертольотів	15-20 км від лінії зіткнення на місцевості
Відстань вихідного району для десантування	для десантування бригади транспортними літаками 150-200 км; вертольотами – 50-120 км
Відстань від аеродрому до району очікування для десантування	5-10 км
Завантаження озброєння, бойової техніки й інших вантажів у літаки (вертольоти), їх кріплення і підготовка до викидання проводяться особовим складом підрозділів під керівництвом командирів екіпажів	до 5 годин
Ширина смуги прольоту	для літаків ТрА – 4-6 км для АА СВ – 2-4 км.
Розмір районів десантування	для батальйону – до 10 км по фронту та у глибину
Ширина смуги переходу до рейдових дій	для бригади шириною 10-20 км і більше для батальйону – 5-10 км.
Глибина рейду бригади	бригада 80-100 км і більше батальйон – 30-40 км
Аеродром (площадка) базування АА від переднього краю	40-60 км
Площадка підскоку АА від переднього краю	10-15 км
Район засідки АА від переднього краю	2-4 км

Вихідний район для форсування водної перешкоди бригадою	безпосередньо біля водної перешкоди або на відстані до 20 км від неї;
Вихідний рубіж для форсування водної перешкоди бригадою	на відстані від зрізу води 1–2 км при зайнятті вихідного району біля водної перешкоди – 100-300 м
Райони посадки (завантаження) на переправно-десантні засоби і район герметизації танків у прихованих місцях	5-6 км від водної перешкоди
Розміри району зосередження	батальйон – до 10 км ² , рота – 1-2 км ² бригада – 200 км ² і більше.
Смуга охорони сторожової охорони по фронту (у складі посиленої роти та сторожових застав у складі посиленого взводу)	для батальйону – до 10 км для роти – до 5 км для взводу – до 2 км.
Протяжність ділянки блокування (під час боротьби з НЗФ)	250 м (взвод) 750 м (взвод) до 2 км (рота) до 5 км (батальйон)

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Матеріали щодо підготовки та проведення операцій та бойових дій об'єднань видів та родів військ іноземними арміями. – Київ: НУОУ. 2017. С. 43 – 53.
2. Рекомендації щодо бойового застосування частин (з'єднань) іноземних армій. – Київ: НУОУ. 2017. С. 35 – 86; 201 – 216.
3. Інформаційно-довідкові матеріали загальновійськовим командирам щодо підготовки підрозділів іноземних армій під час дій на полігонах та невідомій місцевості. – Київ: НУОУ. 2017. С. 22 – 40.
4. Мотострелковая (танковая) бригада в основных видах боя. Часть I. Учебное пособие. – Москва: МИД РФ МГИМО. 2011. www.faru//voen//Edu (дата звернення: 16.05.2018)
5. Мотострелковая (танковая) бригада в наступлении. Построение обороны мотострелковой бригады. <https://studopedia.info> (дата звернення: 19.05.2018)
6. Задачи мотострелковой бригады. <https://twower.livejournal.com> (дата звернення: 07.06.2018)

Навчальний посібник

**Альбом схем:
застосування частин збройних сил Російської Федерації
в основних видах бою**

Підписано до друку 17.12.18 . Формат. 60x84 1/16.

Папір офсет. Обл.-вид. арк. 3,648. Друк арк. 4

Зам. 388 Вид. № 39. Наклад 20 прим. Друкарня НУОУ.

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до
Державного реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів
видавничої продукції, серія ДК № 2205 від 02.06.2005 р.